Santiago Rusiñol Obra completa

L'ESTUDIANT

Assegut en un banc de pedra, al peu de la rectoria, l'estudiant mirava la plana i escoltava.

La rectoria era una rectoria vella, unida a una iglesia més vella. Al davant, una porta romanica s'obria en la fatxada ronega i sostenia un campanar tant corcat, tant descarnat i tant ple de molça, que semblava que no era pera sostenir campanes, sinó pera niar-hi orenetes; al peu mateix hi dormien els morts i el fossar, aon les plantes que ja ho sabien hi brotaven més ufanoses; a darrera hi havia una paret com plantada expressament pera que s'hi pogués enfilar l'eura; a baix hi sortien les primeres cases del poble; i al lluny, entre la calitja, s'hi veia'l poblet reunit, entre faixes de verdor i munts de garbes daurades.

Desde aquest planet de l'iglesia, com deiem,

L'estudiant escoltava, i no escoltava pas a les campanes que ja començaven a planye-s de que arribés una altra posta; ni escoltava'l vent que resava, ni l'*Angelus,* ni'ls xiscles de les orenetes: escoltava... una cobla, una cobla que tocava allí baix en l'envelat, am notes estridents i alegres, però que, portades pel vent i arrocegades per la plana, a l'arribar an aquell terradet, pera l'orella de l'estudiant eren més tristes que una queixa.

Amb el cap apoiat a les pedres, cada veu li feia batre'l pobre cor a l'estudiant de capellà; cada ona'l feia tremolar; cada crit d'aquell metall s'hauria dit que'l xuclava; cada vibració li despertava les cordes de jovenesa; i a mida que'l cor li fugia, li relliscava'l breviari, fins que aquella musica planyivola, fent una nota suprema, com el toc de cridar a la vida, el llibre li va caure a terra.

Esverat i confós, va cullir-lo, el va besar am tota la tendresa, i, concentrant el pensament, va semblar que's deia an ell mateix: «Què penses? En què penses, pecador distret? Que no t'en recordes, desgraciat, que demà tens de cantar missa? Que no sabs, ànima lleugera, que demà, que demà es el dia, *aquell* dia, el que esperes, el més solemnial de ta vida? Que no ho sabs que deixes d'esser home pera la salvació dels homes, que vas a l'altar am repre-

Santiago Rusiñol — Obra completa

sentació divina? Atura-t, pecador! Espera-t! Retent-te! Si'l món, pobre món, s'ubriaga bojament allí en la fosca de la plana, mira'l mistic campanar, que la claror encara hi toca! Si la veu de joventut te crida, no l'escoltis, que tu no n'has d'esser de jove! No hi miris a baix: mira enlaire, i pensa que allí es la perdició, i en el més enllà l'esperança.»

Pensant això, corria les planes del llibre, i, com volent distreure'l pensament que li volava allí aon no volia amb ales de papellona, en xuclava les paraules de consol una a una, com gotes d'adormidera que li aturessin els somnis; seguia les ratlles de temptacions i se reconfortava amb els exemples; s'engolfava en les tenebres sobre-humanes pera veure-hi llustrejar la gloria; i com més cercava la llum, més el sol anava baixant, a poc a poc, darrera del campanar, enfosquint-lo de mica en mica, apagant de gota en gota la morada llum de la plana, i apagant de lletra en lletra totes les lletres del llibre. Un moment més, i van sortir les estrelles, com a guspires tremoloses; un altre respir de claror, i el mantell de l'ampla volta va anar envolquellant la terra; i, ja tot fosc, el cel, el poble i el campanar, no més se veia una claror: la claror... de l'envelat, que brillava lo mateix que una foguera, i no més se sentia un plany: el crit... de la musica llunyana, i el consol...

Santiago Rusiñol Obra completa

d'aquella cobla, que cridava la voluptuositat del viure: afanys d'estimar, rialles de temptació i ubriaganents amorosos.

L'estudiant, a les fosques, se mirava'l cel, mirava l'iglesia, se mirava an ell, i com més volia tancar els ulls, més li fugien subjugats per aquella llum temptadora; tancava'l mirar pera no sustreure-s, i més hermosa la veia; tancava l'oido pera fugir, i la veu, com més llunyana, més dolça i més suau arribava i més modelada de promeses. Un moment va alçar-se pera anar-se'n, i va quedar-se clavat allí mateix, sospirant per lo que no sabia i somniant am lo que endevinava. Aquell foc que pampellugava allà en el fons, no tenia prou força pera endur-se'l, però li robava'l cor i l'ànima, fins que, fent un gran esforç pera borrar les illusions que'l seguien i atormentaven, va alçar-se, extrenyent ben bé'l llibre, i amb els ulls mullats de llagrimes va córrer cap a l'iglesia.

L'iglesia era negra en aquella hora. Els altars, les parets, la volta i el presbiteri tenien l'aspecte d'una cova, am flaire de casa deserta. No més alguna llantia sospesa illuminava vagament algun que altre recó d'altar, i els tocs de claretat lluíen com llumenetes d'or confoses, i donaven més tristor a lo que's veia. En un recó s'endevinava una capella, i d'un santcrist ajegut no més brillava la sang, humida i espes-

sa, i foguejant gotes d'espurnes d'una lluentor vermellosa. Més enllà, els ex-vots, les trenes penjades, les reliquies i els fragments de cera polsosos semblaven penjar d'un ninxo, i tot inspirava fredor an aquella ànima jove. Agenollat en un recó, resava, resava com si resés del fons d'una conciencia a les fosques, i demanava fortalesa, virtut, força, força sobre tot, que l'ajudés a resistir-se. Demanava que li arranquessin joventut, si era ella que'l destorbava pera'l sacrifici que volia; que no'l deixessin sol a la vida; que la missa que anava a cantar a poca estona la pogués cantar am l'alegria am que canten els aucells, sense somnis, sense torments, am la veu més pura de l'ànima i sense'l destorb de la carn; am la gracia banyant-li'ls polsos, i am la llum de la mirada.

Claror del cel demanava entre aquella fosca tenebrosa, claror per guia, claror per fi, claror esperança, claror consol, visionada, entrevista, endevinada. Un raig tant sols, una guspira que li fes esperar l'altre, una llumeneta del cel; en que fos un llantió de nit, que'l guiés vers Orient i que'l tragués de les tenebres; i ai! les tenebres no s'obrien en el fons d'aquell cor de dubtes, i l'iglesia no s'aclaria, i el pensament li tremolava, i l'unica claror que va veure no venia de l'altar ni baixava de l'alta volta: va venir del món, de les llanternes que passaven,

de les rialles que esclataven i la joventut que corria, bojos d'enlluernament, com papellones de la vida, vers aquella gran foguera que lluía allà a la plana.

Quan va sortir de l'iglesia s'havia encès més que mai aquell foc de temptació: semblava un forn de carn humana, cremant d'amor encès am vida; semblava un crater de l'infern, an els ulls de l'estudiant; semblava'l cor de tot el poble, flamejant am la llenya del desig; com un ardent purgatori aon les animetes tremolaven d'un torment que era'l goig de viure; i la trompeta'ls cridava, trista, estrident, incansable; i n'hi entraven més cada vegada, sempre més, i ell va sentir el cor que li fugia i que se li encenia a dintre; i les cames van tremolar-li, i li petaven les dents, i, com més el foc cremava, més fred sentia als òssos.

Quan va esser a la cambra va tancar totes les finestres, va resar tota la nit, i encara hi entraven les flames. Fins al matí va anar passant joventut, que cantaven, que cantaven sempre; i amb aquells cants a l'orella, que volaven per dintre seu, l'estudiant... pertorbat, l'endemà va cantar missa.

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL SENYOR PAMIES

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL SENYOR PAMIES

Així com l'humitat *decideix* a sortir la molça, i l'estanyol a la granota, i la primavera a les flors, així'ls sembrats de runa aont havia existit la vella Iburnea havien decidit al senyor Pamies a l'arqueologia romana.

Gras com era, i am forces fisiques sobreres com tenia, pot-ser, a néixer una mica més a la dreta, hauria tirat per bastaix o bé per bruto ambulant; am la paciencia de que estava proveit, si hagués vist la llum a ciutat, pot-ser hauria arribat a rellotger, o a caligraf, o a fer analisis de microbis invisibles; am l'instint d'arreplegar am que l'havia dotat la Natura, a haver despertat en unes mines humanes, tal volta s'hauria fet milionari; però havia crescut en terra d'arqueologia, al camp d'Iburnea, d'aquella Iburnea de que parla Plini en la pagina duescentes vuitanta; al peu mateix de les escom-

Santiago Rusiñol Obra

breries venerandes de la vila cremada vuit vegades pels barbres, que sempre venen del nord, i la vista de lo que no's veia l'havia fet tornar antiquari.

Havia heredat dels passats, d'uns passats que qui sab de quina crema provenien, cinquanta quarterades de terra de sembrat aon s'hi criava molt bé l'ordi, el blat-de-moro, la trepadella, l'herba boja i les roselles, i aquests camps li donaven pera viure, i en vivia, i feia santament, que per això havem vingut, pera viure; però a més d'aquests de producció, camps que'n podriem dir *alimentaris*, camps d'escudella, o camps de masover material, tenia un rengle de marjades que no més hi creixia l'ortiga; i aquells, que eren els intelectuals, els socarrats, els iburneans, aquells que no daven ni pels secalls de la xacolata, aquells, no'ls hauria cambiat ni per tots els regadius de l'horta.

Vistos per sobre, no eren res: pilots de pedrotes, grava, terrer de solar, sense un arbre que tingués modus, ni una trista planta batejada; però furgant-los per dintre, excavant-los, apartant-ne la fullaraca moderna, oh! allavores, allavores cada bocí, cada pedra, era una pedra secular, angular, regular; cada pedra era una primera pedra, era una pedra foguera, un terroç de lava vident d'aquells volcans de les centuries. No més am la flaira, el que tingués nas

Santiago Rusiñol Obra completa

d'arqueolec, ja'n sentia la farum d'aquells temps passats de decadencia; tant sols veient aquell desordre ja donava a entendre'l daltabaix que havia sofert l'Iburnea en aquelles edats fosques.

Columnes, frisos, temples, capitells, termes, *Circos Máximos,* teatres, aqüeductes i cellers, de tot hi havia en abundancia en aquells camps heroics, de bardisses. Aquí, l'estatua de Marc Aureli *ecuestre;* més enllà, el bronzo d'Atenea; a sota, l'ara del temple de Vesta; encara més ensota, la llarga columnata del Forum; a la dreta, en aquell marge de ridortes, dos arcs triomfals magnifics, aixecats an els dos Scipions; a baix, vora l'aigua, en el *criadero* de muscles, una altra Victoria de marbre germana de la Samotracia, o aquella germana d'aquesta; a dalt de tot, en el parany pera les cadarneres, una gran roca Tarpeya, més roca i tant Tarpeya com l'altra; i, per tot, capes i més capes: una de civilisació, una altra de barbarie a sobre, una de recivilisats, una altra de reembrutits; i aixi, a sota, a sobre, a baix, avall i més avall, vuit o nou esplendors trepitjant-se, tornant-se a alçar i tornant-hi a créixer l'ortiga.

Això, es clar, del temple de Vesta no'n quedava més que un tall de columna trencat, i encara havia fet prou de quedar-se; de l'aqüeducte, l'aigua de regar (els barbres no se l'havien beguda); la roca Tarpeya, tota; de l'estatua

Santiago Rusiñol Obra completa

de Marc Aureli, un dit del peu o de la mà, de les Thermes, un engranall de pedretes de mosaic, desparionades, però senceres; dels dos arcs dels Scipions, senyals de l'un i de l'altre: que si junts s'havien aixecat, junts havien anat per terra; de la proa de la Victoria, res: se n'havia anat am la derrota; i en quant al bronzo de Minerva, res i molt: un troç de llança que havia pogut salvar-se. Però, això sí, quedaven restos de tot, de tot i de més, i que a fe de Déu no eren dubtosos! De terriça etrusca? Coves, i tota trinxada, com si en el furor de la conquista s'haguessin tirat els plats pel cap. De trocets de marbre? Com a pedra, per tres o quatre carreteres. De trocets de llagrimatoris? No més veient aquella extesa's podia fer veure al descregut les llagrimes que havien costat les guerres. I de bocins d'urna cineraria, i d'estilets, i de mitjos *phallus,* i de vidres trencats, i de peces desparionades, se'n podien omplir museus. Lo poc que hi havia era molt, i lo molt poc, en comparació de lo que no hi havia.

I, pera cercar-ho tot allò, pera triar entre aquell bullit gloriós, que n'havien costat de levites an el savi del senyor Pamies!

Ja de matí, se posava les ulleres, sortia amb un cabacet, atravessava tot el poble, i cap al camp de maniobres.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Que va a l'hort, senyor Pamies?—li deien les dònes.

—Que va a veure créixer el blat-de-moro?

—Què s'ha de fer?—deia ell pera amagar la taleia i pera que no'l prenguessin per beneit.

—El que té terres se les ha de vigilar.

—Avui tindrà bon sol.

—D'això no'n falta, gracies a Déu.

—Doncs, no s'hi canci.

—Bon dia, noies.

—Bon dia tinga, senyor Pamies.

I que havia d'anar a l'hort, infeliços! Ells sí que'n venien de l'hort! Al pedregar anava; a gratar, a desentranyar els temps passats, a trobar l'home del cavec que tenia a tota pensió; i, apa, aquí, a fer sots; apa, a seguir aquella paret, a descloure aquella tomba, a resseguir aquell *crematori*. Com un Hamlet de levita, mirava'l desenterrador, i ara'l feia cavar per aquí, ara per allà, seguint sempre alguna beta: la beta de mineral arqueologic. Si trobava una paret, avall sempre, que a terra hi trobarem el mosaic; si a terra no hi havia mosaic, cap a la cisterna falten savis; si la cisterna era buida (que ho era sempre), amunt i enllà, que pera fer ruines no's fa plano, i aon menos se creu salta la peça. Devegades veia lluir una cosa clara, i ell mateix se ficava al fosso, i gratava am més cuidado que no s'hauria gratat la cama; i quan treia'l llagri-

Santiago Rusiñol
Obra completa

matori no hi havia llagrimes ni vidre. A voltes trobava una gerreta, la buidava am l'afany de trobar-hi aquell tresor de les dugues mitges pessetes pera'l difunt pagar els drets de barca, i el difunt anava escurat, o tenia *passe,* o no pagava. Algun cop trobava una tomba sencera, i tremolava d'emoció. «Hi haurà'ls òssos,—pensava ell,—les joies, els drets, els ungüentaris i demés prendes de viatge, i res: ni mort, ni prendes, ni cedula: era un ninxo pera llogar, o un panteó pera vendre, o la tomba d'un soldadot que havia mort lluny de casa, sense'l consol de la familia. Molts dies ni això trobava; però lo que trobava sempre era sol, un sol de runes, d'aquell que fa sortir els llargandaixos, amagar els cargols i festejar les sargantanes. Un sol que li feia tornar les levites verdes, els cabells grocs i la pell de color d'urna.

Però, trobés o no, ell sempre se n'anava amb el cabaç ple, i plenes totes les butxaques, i això que també'n duia a la levita. Duia fragments, es veritat; però si Arquimedes sempre deia: «Doneu-me un punt d'apoio i faré moure la terra», ell deia: «Doneu-me un gra d'arena, però que sia ben romana, i us edificaré'l Capitoli am totes les seves dependencies». Es clar que allò no era Pompeia; però de volcans com el Vesubi, que mirin pel que vindrà i posin les reliquies en fresc, no se'n crien cada dia.

Santiago Rusiñol Obra completa

Arribava a casa suat, i a les golfes, al quarto aon tenia'ls bons endreços. Triava, obria les vitrines, i any per any, trimestre més, trimestre menos, s'anava descarregant, i carregant els prestatges, per ordre d'*escalafón*. Aquí, els capitells: una arreconada de terroços tots blancs, com terroços de sucre, que tots havien estat capitells; allí, la pasta etrusca: trocets de nanses am senyals evidents d'esser nanses; en un calaix, els bocins de pisa immoral, tant penedida d'esser-ne, que ja havia perdut la malicia; a dalt de l'armari, les urnes; a sota vidres com copes de rellotger, lo delicat i lo subtil: un tallet d'espasa que se n'anava com rapè; un tel de fragment de coraça que l'aire l'hauria desfet; un toquet de llum fet de vidre, que am la claror s'hauria apagat; a terra, llambordes socarrades que havien estat columnes; i al voltant, i fent de cadires, lapides quasi desxifrades, que totes deien lo mateix: un consul o un governador civil que havia estat molt bona persona i que havia fet millores a l'ermita de Minerva o al santuari de Bacus.

Allí l'home hi passava'ls vespres, primer pera guardar el seu tresor, i després pera fugir de les burles dels veíns, dels crits de les majories i del consol de la familia; i tenim de dir familia pera anomenar als de casa seva, que no ho eren ben bé de familia. Distret am l'antiguetat, li

Santiago Rusiñol Obra completa

havia passat la joventut; i que ara l'urna, que ara la piscina, s'havia descuidat de casar-se. D'amors no més n'havia conegut de classics: els idilis sota la parra, les pastores munyint les cabres, amb el pastor tocant dos fluviols sobre l'herba, a la vora del mar llatí; alguna bacanal, també en llatí, i les Hetaires i Safos més desvergonyides que propries; i com que a les excavacions no se n'hi trobaven de dònes, se va quedar pera vestir nimfes: solter, sense parres, ni ceps, ni hetaires, ni idilis.

I havia quedat solter, però s'havia descuidat de despatxar a temps la minyona, la Carme, que, encara que no era romana, tenia'l genit tant romà, que s'havia apoderat, primer d'ell, després del rebost, després de les calaixeres i, per fi, de les claus de les vitrines. I com que la tal Carme tenia una filla revinguda del seu viudo, que en pau descansava, l'havia entrada a la casa. I com que l'havia casada amb un inspector d'Hisenda, escas d'hisenda i de vergonya, també'l va allotjar en el pis. I tant havien ells abusat, i tant vivia ell entre'ls romans, i tant cridaven tots alhora, i tant callava ell a totes hores, que encara no l'havien tret, perquè no, perquè encara no destorbava, però ja'l feien anar com un destorb, ja'l renyaven, ja se li desvergonyien a taula i abans i després de taula; ja no li raspallaven la roba; i si li soportaven

les pedres era perquè les tenia allí a les golfes, i perquè un home entretingut fa menos nosa en una casa.

De nosa sí que no'n podia fer menos. Si li donaven el dinar a l'hora, callava; si no li donaven, també. Si li espolsaven la levita, content; i si la trobava polsosa, bufava i se la posava. Si hi havia alguna alegria a la *familia,* o estaven d'expansió, o diguem de broma, ell feia broma romana: recitava versos llatins sospitosos, que's creien que eren de dir missa. Si hi havia daltabaix, pujava al museu, s'asseia sobre les lapides, i allí esperava que passés, lluny del món present, tant ple de crits i de mals genits.

Allí rumiava'l passat, allí plorava'l present; allí s'enternia per la mort de Seneca, com si acabés de morir; allí s'entusiasmava am la presa de Cartago, com si ell hagués estat en el siti; i allí rebia les visites, quan l'atzar portava algun savi en el poble que anava a flairar les ruines. El feia passar, mig d'amagat, pels baixos i pel menjador, perquè a la Carme no li agradaven els savis; i quan el tenia a dalt, encarat amb els seus descobriments, i podent parlar en termes tecnics, que tampoc agradaven a la Carme, era un home quasi feliç, tant feliç com una poesia d'Horaci, com el pastor de les flautes o com la pastora silvestre.

—Miri-s això! —perorava amb els narins

tremolosos d'emoció. —Miri-s aquest fragment de ceramica: com s'hi veu l'influencia grega! Sencer devia ser un plat, i es coneix am les senyals de la corba. No'l toqui, que se li quedaria als dits. I aquesta àmfora, si fos sencera? Pel trocet que'n queda's veu que tenia sis pams i devia portar vi de Xipre. No la trec perquè està esmicolada. I aquest troç d'aram de coraça? I aquesta polsina de casco de gladiador? I aquestes dents de clau, que la clau qui sab on para? Tot, tot es trobat meu! Es el treball de quaranta anys! Sí, senyor: quaranta anys de furgar, de gratar, d'assoleiar-me, de rebre tots els ruixats i totes les pedregades que han caigut en aquest temps! Però, això sí, tinc Iburnea a casa: l'he buidada, l'he deixada sense substancia. I ara veurà lo millor. Carme! Prepari-s. Carme: puja la clau dels ungüentaris. Les claus dels ungüentaris, diuen! Aquí, aquí veurà uns ungüentaris!

Pujava la Carme, sorruda, no donava ni'l Déu-vos-guard, mirava al foraster am mals modus, i sempre equivocava'l calaix, la clau i la vidriera.

—No es aquesta, —gosava dir el senyor Pamies.—Aquesta es la dels *phallus*. Te demano la dels ungüentaris.

—I què sé jo de palos ni inventaris?

—Com que vols tenir les claus?

Santiago Rusiñol Obra completa

—Com que les perd totes! Allí al pedregar n'ha deixat més que no n'ha dutes.

—Vaja, obre.

—Aquesta porqueria?

—Mira que hi ha forasters.

—Tots són uns.

—Dô-m les claus i ves-ten. Ja te les tornaré: no t'enfadis.

La Carme se n'anava, i ell obria, i—Miri-s això,—tornava a dir, amb el calaix mig obert.—Tot això es cotó; però, entremig, les irisacions que tenen! Aquests reflexes blaus són del foc, els verds són de l'aigua, i els altres són naturals. Són joies que ni jo mateix me les puc mirar: cada vegada que les miro se n'esquerden tres o quatre.

El savi se n'anava admirat, i ell se n'entornava al pedregar, i tornem-hi, que no ha estat res. Grata que grataras altra vegada, i vinga sol, i pols, i humitats, i pluges, que pera rebre-les són els savis.

Tantes i tantes en va rebre'l pobre arqueolec sense ruines, que a l'ultim va agafar dolor; tant en va agafar, que's va tenir de ficar al llit; tant s'hi va estar, que va morir-s'hi; i tant i tant distret era, que quan va fer el testament que li havia dictat la Carme, no va pensar am les reliquies.

Però, en cambi, hi va pensar ella.

Santiago Rusiñol Obra completa

L'endemà, pedres, obeliscs, acropolis, thermes, *phallus,* aqüeductes i piscines, en sense *llagrimatories,* van anar a parar al corral.

Essent divendres, va fer dissabte.

I diu que la polsaguera va arribar fins a Iburnea.

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL PRESTIDIGITADOR

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL PRESTIDIGITADOR

Es un home d'uns cinquanta anys. Va de frac; un frac de lloguer, ample i encongit alhora. Se presenta davant del public darrera d'una tauleta nigromantica, plena d'eines de fer jòcs de mans, i avança cap al public i diu:

Senyores, cavallers i autoritats:

Al presentar-me en còs present, *frente* a *frente* de tant respectable public, am gran *recato* tinc de dir-los que fins ara'ls colegues del meu art que havien fet jòcs de mans davant dels sempre respectables publics, feien jòcs de mans am trampa. Jo, senyores, senyors i autoritats, no'n gasto, de trampa. Jo ni això gasto: si per cas, la trampa surt sola. Es trampa espontania, natural; trampa lliure, trampa providencia, trampa miracle, trampa que's presenta sola i que jo no puc aturar-la sense deturar el destí. Jo,

Santiago Rusiñol Obra completa

señores, deixant apart el destorb de la modestia, he treballat la nigromancia de mans davant de dos emperadors, un de viu i un altre destronat, de sis presidents de republica am ¡trono, d'un sultà amb el seu rotllo natural d'odalisques numeraries, davant de la bella Otero, d'en Mazzantini, d'en Victor Hugo, que al cel siga, i mai he tingut una queixa, ni m'han dut pres, ni m'han tirat llegums ofensives, ni m'han xiulat les orelles, i això que he fet sorts de mans capaces de sorpendre i exaltar a les mateixes classes passives. De cintes de la boca me n'he tret a peces senceres; d'això d'estar-me en un tumbol fent el mort sent viu, m'hi he passat mesos, i sense anyorar la familia; del *rengló* d'hipnotisar, he deixat adormits a subjectes que havien perdut la sòn per tota una eternitat; devegades, fins el respectable public se m'adormia als dits; devegades no'ls podia despertar; devegades, fins jo mateix m'adormia, no per sòn, sinó per descuit; i es que en comptes de mirar als altres me mirava jo mateix, i en el lloc que'm mirava allí'm clavava la sòn, i em quedava un formigor en aquella part adormida. N'hi ha molts que fan dormir per medi de la conversa, no es veritat? Doncs, jo, mirant. El meu *fluido* són els ulls: els tinc de lleona. Jo agafo pels dits a la persona, li clavo la vista a la nina de la dreta i a la nina de l'es-

Santiago Rusiñol Obra completa

querra si la persona no es bornia, i zas!... li endevino lo que pensa. N'hi ha que no pensen: doncs, també'ls ho endevino. «Vostè no pensa», els dic. «Endevinat.» «Vostè no vol anar a presiri.» «Justa!» «Vostè estima la moneda.» «També.» «Vostè sent més desitjos mundanals per la dòna del veí que aperitius per la propia.» «Dòmino!» Ni un mal pensament m'escapa de la persona adormida. N'hi ha que en plena catalepsia'ls clavo una espina a la llengua, i ells... res: no se senten de res. Ells criden, es clar que criden, i esvaloten. Fins hi ha hagut subjectes hipnotics que m'han mossegat les cames; però ells no més senten una cosa, i saben què? Senten no poder fugir dels lligams que'ls poso d'estat natural hipnotic, d'enrampamenta insensible. He fet verdaders miracles: he fet enraonar a un picador, he fet tenir modus a un *policia secreta*, he fet *despejar* a una miloca, he fet l'avinença del capital i el treball, he fet recobrar la vista a tot un vista d'aduanes, i tot això, cavallers, per la sòn, la sòn sense sòn, per la virtut de les cartes i per la gran nigromancia, com van a veure'ls exemples.

(Baixa al public remenant les cartes, i en dóna a triar una a un del public.)

Trii una carta, la que vulgui. Trii un rei, si es monarquic; si es republicà, una reina; i si no es res, trii l'as d'oros. Trii sense por... Ja

ha triat? Doncs, *bueno*. Aquesta mateixa carta, per medi de l'atracció violenta, passarà a dintre d'aquesta capsa, que tinc suggestionada. Quina carta ha pensat? *(El senyor i la senyora'n diuen una.)* Es aquesta. *(Senyalant la capseta. En surt una altra; i ell, veient que no surt la mateixa:)* Ja veuen que que de què. Les coses no's poden afinar tant, tant, que l'home... ai!... l'home, lo mateix que la dòna, es una mica *infalible*. No's canci i pensi-n una altra. *(Tampoc l'endevina.)* Ja ho veuen *(somrient)*: tampoc es aquesta: deu haver sortit la del costat; però quan ha sortit es que havia de sortir. Les cartes ja saben el seu dever; les cartes són espontanies. Per què no ha sortit la que havia de sortir? Perquè no ha volgut; pot-ser perquè no ha pogut; pot-ser perquè no era la seva hora. Respectem la voluntat de les cartes, cavallers; respectem-les, si volem ser respectats, i passem an el jòc de cintes. *(Obre la boca.)*

Mirin-me la boca: es una boca de calibre natural. Calço culleres del divuit. Doncs, bé: per aquesta boca senzilla, arquejada i natural, veuran sortir-ne, a les bones, dèu kilometres quadrats de cinta de seda nova, i vinticinc de trenzilles. Vagin comptant, vagin comptant, els que sapiguen de comptes. Sumin els metres, restin els pams i multipliquin meridians, i els sortiran les distancies.

Santiago Rusiñol Obra completa

(Té un rotllo de cintes a l'esquena, què se les fa passar per darrera l'orella, com si li sortissin de la boca, de manera que tot-hom se n'adongui.)

Vagin mirant! Cintes d'Isabel *la Católica*, cintes de monyos, de monyes; cintes am dedicatories, cintes de pendons de coro, cintes de legions d'honor, cintes d'honor de legions, cintes séns fi, que'm van sortint per la boca. Es el corn de l'abundancia, de totes les vanitats; es el corn... *(El rotllo li cau i se li veu clara la trampa.)* Es el *cuerno*, es el corn que vessa; es que no hi caben a la boca; es que'l món n'es ple de vanitats mundanals; es que vessa, que'm vessen per les espatlles, i es que també soc vanitós i tinc les meves relliscades.

Però no s'alarmin i passem a l'hipnotisme; passem al gran hipnotisme, a la sòn artificiosa, a la sòn obligatoria, a la sòn vacuna, a la sòn que no necessita de lectures ensopides pera declarar-se espontania. Necessito un *medium*, un jove que faci de *medio*. Si pot estar ben delicat de salut, molt millor... es a dir, pitjor pera'l jove i millor pera l'experiment. Necessito un jove flaquet, nerviós, llarg de coll, i, si pot ser d'ull blau, molt millor. No n'hi ha cap de nascut am dos mesos d'*adelanto*? Si n'hi ha algun que vulgui pujar, se l'adormirà per força, i, si vol, se'l tornarà adormit an el *seno* de la familia. No hi ha cap voluntari a la sòn? *(Puja un*

Santiago Rusiñol Obra completa

jove) [1]. Molt bé, jove; molt bé! Vostè m'agrada: té totes les condicions. Assegui-s, i calli, i consenti. Vostè tindrà una sòn virginal. Té cara de pasta d'agnus. Ja veuen, *señores*, que es un jove en bon estat. *(Li dóna un pessic i fa un crit.)* Encara es sensible. Doncs, d'aquí una estoneta, en el moment que trenqui'l sòn, li podré fer pessigolles, trepitjar-lo, rosegar-li les orelles, rompre-li un braç o obrir-li la post del pit sense que ell se ressenti d'això que'n diem experiments.

(Quan el jove sent això, vol fugir, i ell li diu apart:)

Si no's mou li donaré dugues pessetes. *(L'agafa per les munyeques.)* Miri-m; miri-m ben fixo; miri-m com un assessí. *(El jove se'l mira.)* Ara. Li mano que dormi; li mano que tanqui'ls ulls. *(El jove mira al sostre.)* Dormi, li dic. Dormi desseguida. Dormi, reira de bet! *(El pessiga, i el jove fa un crit i vol fugir. Apart.)* Si no dorm i em compromet, li forado les orelles! *(An el public.)* Ja's va adormint. Ja es meu. *Señores:* notin ben bé lo que pot la suggestió. D'aquest jove, que si molt convé era un noi tonto, per medi de la bacaina artificial se'n pot fer un subjecte inteligent; d'un perdulari que

1) Naturalment que estarà convingut. Si'n pugés algun de bona fe, se l'insultarà i se'l treurà a bofetades.

Santiago Rusiñol Obra completa

és molt probable que sigui, una persona honradissima. *(Quan sent insultar-se fa un esforç pera fugir, i el prestidigitador l'aguanta per les munyeques.)* Ara, qualsevol diria que està despert com nosaltres. *(El jove brega pera fugir.)* Doncs, no, senyors: dorm. Té la rabia hipnotica; té la crisis cataleptica, el furor del somni, com diem els de l'ofici. Però ell no's mourà de la cadira. *(Li posa'l genoll al pit.)* El tinc dominat per la mirada. *(Reb un cop de puny.)* Ara somnia. I té un somni dolç, tranquil, suau, com un somni d'infantó. *(Reb una mossegada al braç.)* Lladre! Somnia idilis, somnia papellonetes, somnia que esclafa lliris, somnia roses, somnia que té als braços una nimfa. *(El jove l'agafa, el tira per terra i fuig. El prestidigitador s'aixeca, s'espolsa i diu:)* No era una nimfa, *señores,* la que tenia als braços. Quin animal més rebelde! De tots els que he vist somniar, aquest ha estat el somniador més poca-vergonya. Perquè, aveiam: posin-se en el meu lloc. Que li costava molt d'adormir-se? No li donava dugues pessetes? Que no podia conèixer que jo era un pare de familia i fer-me quedar conforme? Perquè jo, senyores, senyors i autoritats reunides, tot allò d'emperadors i sultans era no més que un anem dient: jo no n'he vist mai d'aquest personal d'enlaire. Lo que veig cada dia a casa són quatre criatures i mitja, am quatre bocasses

obertes com cinc orenetes de niu; lo que veig, que ja he provat de fer-ho tot, i que ara fins faig jòcs de mans, i de peus, i de genolls, i de colzes, i de costelles, i fins de cap ne faria pera poder tancar aquelles boques. Ara que ja tinc franquesa am vostès, ja'ls ho diré, però no'm bescantin pels publics: això dels jòcs, mai, però mai, me surten bé. Sembla que per casualitat n'hauria d'encertar alguna d'aqueixes ditxoses cartes. Doncs, elles, mai: se concerten pera deixar-me compromès. Am tanta gent com dorm pel món, sembla que algun benefactor se'm tindria d'adormir als dits, anc que no fos d'avorriment. Doncs, ells, *nada:* desperts sempre i am una vivor a la vista com si'ls dongués cafè, i am desvetllamenta cronica. Que crido un rei, surt un cavall; que crido un cavall, surt una euga; i que no crido a ningú, em surten totes plegades.

Però, per fi, cavallers, vaig a fer-los el darrer jòc, com a jòc de desagravis. Aquest cop estiguin tranquils, que es un jòc que sempre'm surt bé. Aquesta flor, que es de paper, com poden veure, anirà a parar an aquella capsa, i de la capsa, de la misteriosa capsa, en sortirà un colomet, que, com l'he criat de niu, volarà per tota la sala, i em vindrà a l'espatlla com aquell aucellot de l'Arca. Va! A la una, a les dugues, a les tres...

Santiago Rusiñol Obra completa

(Desapareix la flor, obre la capsa, i espera que surti'l colom. El colom no surt, mira la capsa i el troba ajegut a dintre. Allavores l'agafa per una pota i diu:)

Senyors: fins el colom se m'ha mort! Fins ell, pobret! Però, dispensin-lo, que no ho ha fet expressament: pot-ser ho ha fet pera donar menjar als de casa i tancar les quatre ditxoses boques. Una cuixa i ala per boca, i per mi... i per mi... la carcanada!

Santiago Rusiñol
Obra completa

EN «CORRIENTES»

Santiago Rusiñol
Obra completa

EN «CORRIENTES»

En *Corrientes* tenia les *oficinas* en el barri de l'Alhambra.

Al peu del Pati de la Sultana, a la vora de les brodades cresteries, de les cornises del Coran, de l'exuberancia d'arabescs voltant els lleons de la font, d'aquell ensomniament de poesia, va pensar que en el món no tot es poesia, i hi va plantar l'establiment de comestibles, i sobre tot de bevestibles.

Això sí, la tenda que hi va plantar, més que una tenda, era un *ingenio.* Era petita, i tant petita!, però'l lloc era aprofitat. Era negra, llustrosa i fumada, però d'això la gent de modus en diu *patina;* tirava per bruta, però això no era la culpa del local: era que'ls aliments l'embrutaven, i sobre tot era ben decorativa.

A primer terme (per poc lloc que hi hagués, la tenda tenia termes), un banc; a baix, *aquells*

Santiago Rusiñol Obra completa

cromos: en Cirujeda i en Frascuelo; més amunt, el sostre, amb unes sospites de bigues; a la dreta, tota mena d'alcools de tota mena de colors, am tota mena de botelles: la de la mà i el revolver, am *chartreuse* esterilisada; la del busto del general Weyler, de molt cristall i poc licor; el *Mono,* de simetria prismatica; el *retrato* de la Republica, am beguda vermella i encesa; les primes i escarxades, les ventrudes sense escarxar, i les begudes anonimes. A l'esquerra, secció de mistos, llibrets de fumar i ram de vici. En un recó, les cansalades, penjades com *sobretodos;* a l'altre recó, l'apartat de les lleminadures: coca inflada, *bollos, rebollos* i pastes seques am sucre insecticida pera escarmentar les mosques; encara en un altre recó (la sala'n tenia molts de recons), remeis casulans, herbes seques i paperines de fideus; i a dalt, entre biga i biga, aneu-ho a saber lo qui hi havia am tanta espessor de genero. Allí, *chorizos,* vermells, negres, caragolats, d'aquells que semblen cadenes, dels prims com canyella, dels inflats com bufetes velles; allí, botifarrons encongits, empedreits, rancis, suant sang i aigua; allí, pernils antics, cames de momia en conserva, restos de porcs apis autentics, carn d'excavació fumada; allí, tot lo que tenien privat els antics veíns de l'Alhambra; i allí, tot formant garlandes, estalactites, frisos, artesonats i motllures, amb el

mateix art, fet am porc, que havien construit amb estuc en el saló dels Abencerrajes.

Però la peça de luxe, el santuari, el mirab, que'ns guardem a descriure pera l'ultim, per respecte i per miraments d'estetica, era'l taulell, el gran taulell, el taulell *maximus,* el cadafalc de la tenda. Allò no era un taulell: era un trono de Jocs Florals, era una presidencia del *Supremo,* un patibul, un pont de proa, la trona i els *escaños* de la premsa. Tenia dos metres d'alçada, pera dominar al parroquià; era tot de fusta verniçada per les mans de la parroquia i pel contacte amb el tocino; tenia una peça de marbre com la llosa del saló de les *dos Hermanas;* estava voltat de filtres, d'aixetes, de canons, de desfogadors i desvaporisadors, com una locomotora; tenia un *tablado* en que hi cabien quatre persones, per si 'l despatx de bestia salada algun dia emprengués empenta; i, més que res, tenia *vista:* se veia tot el local, els armaris, els escarxats, els dos cromos i lo demés, i no més a *simple vista* 's divisava'l terrer de banda a banda de sala.

Allí dalt hi dominava sempre en *Corrientes;* dominava an els visitants, però no pel despatx mesquí de la trista materia greixosa: dominava am la guitarra. Ell, l'amo d'un establiment tant proveit, tant existent, tant capitalisat, cansalidat i *xoriso-solidat,* despreciava i avorria la ma-

Santiago Rusiñol Obra completa

terialitat del porc am les seves adherencies, per sis cordes amb una caixa de fusta, per un no res, per uns quants budells armonics; ell, que era'l rei dels embutits, volia ser el joglar de la musica; ell, que estava voltat de taques, se volia voltar de solfes; ell, que podia tenir els parroquians per la boca, els volia tenir per l'oído. Misteri, cendra i no res! Els quartos que queien al calaix no li feien girar el cap: les notes que queien de les cordes li feien girar el cap i la vista. Per una trista tocada hauria donat sis pernils; per una *aria,* una cansalada; per un *crescendo* am tremolors, tota la beguda den Weyler, i dos del *Mono* i el *pippermint* de la Republica.

Era viudo natural, mai havia tingut familia, tenia'ls ulls negres, el cabell caigut a sobre mateix dels polsos, un nas un poquet alçat de la punta, unes orelles un xic baixades de la punta, i fins bigoti; i totes aquestes prendes, ja de naixença, ja adoptades, que li haurien valgut conquistes, que *hermanadas* am la tenda n'haurien fet un recasat, o un arcalde del barri dels Abassides, les havia despreciat per dugues aspiracions, *a saber:* tocar bé i que l'escoltessin. El comerç l'havia posat per excusa: negociar amb el botifarró pera poder-se expansionar; fer servir aquelles parets untades pera conservatori de musica; cridar els parroquians am la beguda

Santiago Rusiñol Obra completa

pera destilar-los l'armonia, i viure voltat de porcs dels de la terra miserable, pera enlairar els sentiments amunt, tant amunt com arribessin les sis cordes.

I no us creieu que n'arranqués d'aqueixes cordes quatre jotes, ni fandangos, ni boleros: ni'n sabia, ni'ls podia sofrir. Si la societat els demanava am molts modus, els tocava per debil falagueria, però'ls tocava malament. No hi creia ell en les *niñerías*. *El vals de las Olas,* la serenada d'en *Gau-nó, La Tempestad, La mar rizada,* el *Volverá* i *La Estrella vespertina,* això eren peces que estimava. El flamenc anava bé *pa una juerga;* però quan se tractava de somoure, de despertar *el sentimiento,* dirigint-lo a *los bemoles, ¿pa qué?,* deia am molta raó. *La guitarra es universal y no ha de tener patria ni hogar.* El flamenc era poc per ell. Allò era un senzill *rasgueo:* ell volia musica seria, d'aquella que arrenca llagrimes, de la fina, de la que fa suar, de la d'entendriment i melodia, de les que hi juguen forces cordes. Malaguenyes? *Bah!* Granadines? *¡Ande, hombre! Soleás?* Pamplines! El pot-purrí de l'*Aida* era peça! Això! *¡Eso! ¡Con eso se va á qualquier parte!* Que canta el baix? El bordó fa'l baix, serio, majestuós, com si no més li faltés la barba. Que la tiple? Doncs, *venga de ahí* la prima, i amb el tremolor dels dits seguir-li les intencions. Que'n canten dos? Dues cordes, i

Santiago Rusiñol Obra completa

cada una pel seu cantó. Que les emprèn tota l'orquestra? *¡Pa eso te quiero, guitarra!* Amunt i avall amb una mà, i grata que grataras am l'altra; i que ara ve un salt, salta'l salt; que un crit, crida-l; i que ara ve l'esvalot final, doncs *arriba* totes les cordes, i qui més hi sapiga que més hi faci. *Y si eso no es canela fina, que lo diga la concurrencia.*

La *concurrencia* callava. Ja ho sabien: fins a acabar tota la peça no's despatxava ni safrà. Si en *Corrientes* estava a mitja simfonia, les minyones i els minyons s'asseien en aquell banc i esperaven que acabés. Si n'entrava algun de nou, que mai entrava, i li destorbava la peça, li donava una mirada que anava a l'altra botiga. I si la peça era llarga i tenien la cassola al foc, aquell dia tenien de menjar agafat, que primer es l'art que la cassola. Allí no's podia destorbar: escoltar, dir *olé* de tant en tant, i al final del *concertando* demaneu *chorizos,* o espelmes, o sigrons, que'l seu ofici era servir-los sempre i quan no se'n ressentís la musica.

Això sí, tant tocar i tant despatxar, tant anar de las *Olas* a la conna, de *La Tempestad* al pernil, de *La Estrella vespertina* an el pot de les olives, el cansava, l'atropellava. A durar, o hi perdria l'art o la tenda, o l'execució mimvaria o mimvaria la venda. Així es que, fent un gran determini, va pensar posar dos deixebles,

Santiago Rusiñol Obra completa

ben *locos* per això de l'estetica, ben joves, am més aspiracions que gana, i els va pujar dalt del taulell, fent-los començar a esbravar-se.

Ah, fillets meus, quin descans els primers dies! Que ara un cantava les solfes? Doncs, l'altre feia paperines. Que ara un pujava escales? L'altre baixava bufetes. Que aquest afinava les cordes? Aquell refinava l'oli. Que no tocaven cap dels dos? Millor: ja tocaria ell, *el propio Corrientes*. La qüestió es que, tot aprenent, despatxessin. Jo no sé, i crec que'n *Corrientes* tampoc, si'ls dos deixebles que pujava tenien el do de l'art; però que la tenda era un mirall desde'l començament dels estudis, d'això tot-hom se n'adonava. Pot-ser no entrarien a l'*Aida,* però de fregar el marmol en sabien. Podrien no arribar a afinar, però pera despatxar que ja sigrons, que ja llomillo, que ja tramusos o mongetes, afinaven les mitges unces. Allò era un verdader Eden: el mestre tocar, i els deixebles maniobrar. Ell al trono, i ells a les grades; ell, cuidant-se de la guitarra, i els dos minyons de les balances. Tot marxava, tot ho juntava el *arte hermanao con la industria;* però, ai!, en aquella vall de llar, les germanors duren poc, i menos les d'aquesta mena; i, siga enveja, o cansament, o que ja sabien prou, un dia... bona nit, deixebles: el van plantar tots dos alhora. *¡Que mala punyalá se den!* Quan ja

Santiago Rusiñol Obra completa

sabien de despatxar van cansar-se de la musica.

Lo trist es que'ls parroquians també's cansaven. Si hagués tocat el *Percal planxá,* encara valdria la pena de deixar-se covar el *puchero,* deien, am raó, les minyones. *Tanto modernismo, soba,* deien els minyons dels xavos. *Eso es comprar jamón en lata,* deia un *paisano* de per allí. «Ens vens els aliments passats, de tant fer-nos esperar», deien tots. I, sense dir-se: «Deixem-lo?», el deixaven ben deixat. El deixaven; però, ell, *incólume, pertinaz, invicto!* Musica fina no voleu, doncs jo us en ompliré'ls cistells. Me voldrieu sitiar? Doncs jo tocaré aquí dalt, fins a l'*última gota de sangre* i fins *á la última peseta!* No faltaria més que'm rendís! Això de la tenda es un adorno. Què s'han cregut els *mequetrefes?* Jo soc tender aficionat, però tinc professió lliberal. Soc artista, *¡eso es!,* i el que no'm vulgui sentir que vagi a comprar els cigrons en alguna cooperativa. *¡Eso es!* I si no tinc res més per menjar, aniré mastegant les cordes com un *náufrago* de l'art. *Sí, señor: un náufrago de valimiento.*

De *valimiento* o no, naufragava. *¡Eso es!* Per un quant temps encara va conservar els bevedors, però'ls menjadors ja no hi anaven. El temple *hermanado* s'esquerdava, el taulell començava a trontollar, i l'*ingenio* va anar tornant-se taverna. De gent que compraven vi,

Santiago Rusiñol Obra completa

van anar a parar a beure-li; de beure-n'hi, a ja no veure-hi; i de no veure-hi, a emborratxar-se. Un dia hi havia un escandol, i ell vinga'l pot-purrí de l'*Aida;* un altre hi va haver bofetades, i ell... les *Olas;* un altre un tir, i ni'l soroll li va aturar *La Estrella vespertina.* Am tant que'l deixessin tocar, que's matessin, que primer es l'art que la vida. Tot ho soportava; tot ho hauria soportat, menos la que li van fer: un dia *aquellos desavorios* hi van comparèixer am guitarres, i no hi va haver sang a la tenda perquè no devia estar escrita.

¡Eso es!, va dir, i va plegar, anant-se'n a tocar pel món. Que tocava? Lo de sempre. Qui l'escoltava? Ningú. Sense trono ni taulell, no l'escoltava ningú. Pera'ls *flamencos* en sabia massa, pera'ls concerts en sabia poc, i va acabar com les mitjanies: encastat entre dugues musiques.

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL SOMNI DE L'INVENTOR

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL SOMNI DE L'INVENTOR

DORMINT en un silló, voltat d'eines d'inventar, amb una baluerna al costat, bullint (baluerna que era una cafetera comprimida, pera fer cafè sense cafè), l'inventor somniava am lo que'ls inventors somnien: en somnis que són invents i en invents que passen de somnis.

Ara'l tinc! El veig clar! El sento bullir! Aquesta vegada no se m'escapa! Es meu, l'escudellòmetre, aquell escudellòmetre que m'ha fet patir tanta falta d'escudella! La meva obra, el meu gran invent se'm presenta clar, lluminós, com un sol que neix de la materia. Per fi es meu el gran problema de l'alimentació simetrica, de la regularisació estomacal, de la nivellació digestiva! Ja'l tinc resolt am tota gloria! Ja s'ha acabat la miseria, les classes, els privilegis! Ja'l simbol s'ha fet carn-d'olla, que es lo unic que necessita la societat que somnio!

Allí sobre de la metropoli veig aixecar-se l'Acropolis que dedico a l'humanitat. Mireu-la! A un costat, les olles immenses, com a acoraçats, com a catedrals, com a castells portentosos; una olla d'acer de trenta mil tonelades pera'ls fideus, i una de quaranta mil pera l'arroç; a l'altra, l'olla de la carn; un purgatori de carn, mils de moltons i de vedelles entrant-hi a remats, amb els pastors acompanyant-los fins arribar al bullidor; més enllà, la de les pilotes: carretades de pilotes com montanyes de grava tova; al costat, la cansalada; més enllà, la col, i la pedregada de cigrons, i tot, per l'aire comprimit anant a l'escudellòmetre, al temple del caldo, al bullit *maximus,* a l'alimentació popular, i d'allí a les canyeries, i a passar per les aixetes, i a les cases dels pobres, dels menestrals, dels rics, de tot-hom que mengi escudella! I qui no'n menjarà quan ne tingui? Qui'l refusarà'l plat de la democracia, de la classe mitja, de la llibertat, dels drets de l'home; el plat laic per excelencia, el plat social, el nivellador del ventrell, l'aliment de les vuit hores? Qui serà que no obri les aixetes i no pari'l plat economic, quan vegi rajar la cascada de fideus, i la pluja benefica d'arroç, i senti arribar els cigrons, am la poesia del cigró caient lliure de la canyeria oprimida? Burgesos: ja s'haurà acabat l'opressió quan tingui montat l'invent; ja'ls diners no

us serviran: seran peces numismatiques pera l'entreteniment dels maniatics; ja no trobareu cortesans que us donguin la raó pel plat de llenties diari; ja no trobareu minyones que's casin per la vostra renda, que aguantin a totes hores les manies al deu per cent, i us tinguin d'escalfar els peus, i us tinguin d'aguantar la mà pera fer-vos firmar el testament. Reis: ja podeu desar les corones: ja'ls subdits aniran tips d'escudella, de vosaltres i de fer guerres per qüestions economiques. Ministres: ja podeu llençar les carteres: ja no'l fareu seguir més al poble: tindreu de cambiar d'ofici, si es que serviu per alguna cosa. Generals: *paso redoblado,* i a casa; no trobareu soldats que us segueixin; us tindreu de barallar sols, i jugar a soldats de plom, i aixecar castells de cartes. Jutges: no faltant aliments, no hi haurà raons: deseu la justicia a l'armari. Poble: estas salvat! T'ha salvat la meva invenció prodigiosa. Tu porta-m moltons, bous, vedelles, el gentil cigró i la modesta monjeta; porta-m el carbó que arrenques de les entranyes de la terra, i jo't faré'l cambi de productes, jo't faré la metamorfosi, i t'ho tornaré d'escudella! Quan tinguis escudella, oh poble!, treballaras pel teu regalo, si vols i encara't queden ganes de treball; podras llegir, si tens humor de perdre'l temps; podras dedicar-te a les arts, si trobes que valen la pena;

mirar les estrelles, si ets donat a badar de nits; dedicar-te a la botanica, si t'atreu l'herba; o a la mineralogia, si gaudeixes del mal de pedra; i si tot això no t'agrada, no't faltaran casinos pera distreure-t i delitar-te am l'encens de la politica, o am la placida emoció de la poetica manilla, o la belica distracció de fer junta i discutir reglaments. Podras anar a Sant Mus, sense esser Sant Mus; fer alguna revolució pera distreure-t; i com que no tindras burguesos pera anar-los a trencar els vidres, podras trencar les copes fraternals brindant... per l'escudellòmetre... I jo, que t'hauré resolt la qüestió social, no't demano cap monument: honra-m, sí, el dia que'm mori, però d'una manera nova: posa una gaça colossal a les olles i als diposits; pinta les aixetes de negre, monta una ara a la Fada Alimentaria, i resa-m un cantic bucolic a cada plat soper que mengis... Alto! Tanqueu el contador! S'ha romput una canyeria! Vaga d'aliments! Que baixa un regaró de fideus! Que s'inonda la ciutat! Que s'ofeguen tres criatures! Una barca per sobre del caldo! Aquí, nadadors! Aquí, els desganats! Que m'ofego! Que moro d'indigestió! La caldera! La caldera!...

I, tot anant dient «la caldera», un terrabastall el va despertar, com si hagués reventat un deposit: havia explotat... la cafetera.

Santiago Rusiñol
Obra completa

L'ARTISTA

Santiago Rusiñol
Obra completa

L'ARTISTA

La classe intelectual de Canprosa també volia tenir el seu artista celebre.

Un dia'l senyor mestre en persona va anar a trobar els de més amples coneixements i de més posició del poble: el notari, els metges, el president del «Casino Recreativo», a l'arrendatari de consums, al savi i als proprietaris que sabien més de lletra, i am les paraules més triades, i amb una argumentació basada en les conveniencies morals de la població que ensenyava, els va exposar l'objecte que'l duia a parlar-los del bé del poble.

L'objecte es que ja l'havia trobat; ja'l tenia; ja tindrien fill de la població celebre, per mica que l'ajudessin. Allí a estudi, a les classes *nocturnas* de nit, hi anava un xicot de res, un bordegaç de vintidós anys, que vist per l'*exterior* no n'haurieu donat cinc centims, fill de la

Santiago Rusiñol Obra completa

fornera viuda, que no'l podia ensenyar de comptes ni de ciencies exactes, però que, en tocant a les arts, allò ja no era despuntar: allò era un Rafael, però jove; amb una visió de l'estetica, i de la linia, i de la perspectiva linial, que ell mateix, am la gran experiencia de veure despuntar minyons a l'edat en que's tornen homes, no havia vist mai tanta pressa a apendre... lo que no ensenyava.

— Figurin-se — els deia exaltat — que ha copiat aquell cromo de «La Ciencia *hermanada* am l'Industria» que tinc al cap-d'avall de l'aula; i amb un sol llapiç, i am gra d'ordi, i tot a pols, ha fet una cosa tant exacta, que, si hagués tingut *colorido*, hauria estat millor que'l cromo. Afigurin-se que un dia que jo havia perdut la nit, i feia lo que no tinc per costum, una bacaina a dalt de la tarima, en cosa de cinc minuts que podia haver dormit, me va pendre la fesomia, tant exacta, tant pariona, i amb una expressió tant acabada, que la meva senyora esposa, que mai troba res bé, l'ha posada, am marc, a la sala, pera tenir una recordança avui per demà que li falti. Després ha pintat un rellotge tant minuciós, tant acabat, am les minuteres tant marcades, amb el vidre tant lluent, i les dotze hores tant perfectes, que no més falta donar-li corda pera poder-lo dur a la butxaca; i després ha agafat el pont, amb el carro

Santiago Rusiñol
Obra completa

d'en Peret, i les mules, i fins en Peret, que allí veurien pedra per pedra, am tots els guarniments del bestiar, i tot el cargament del carro d'una manera tant *delineada,* que jo, que ho he pogut comprovar, asseguro que no hi falta ni un sol cascabell, ni la més petita corretja. En fi,—acabava dient,—que tenim un pintor realista, com se diu en termes tecnics; que tenim planter de fill adoptiu, i que'l tenim de protegir. Les arts plastiques, am les seves adherents, senyors, són el més bell ornament dels pobles. El poble que no estima l'Art, no entra en el concert de les nacions, ni en les manifestacions progressives; i el que no estima'ls seus artistes, entenc, que no mereix sitial en el congrés del pervindre, o crec més: crec, que tenim de pensionar-lo, i espero, que'l pensionarem; i de la pintura realista, que ara'l nostre artista conreua am més coneixements que bases, suposo, que entrarà de sobte en les manifestacions serenes de la pintura d'historia, que entenc, que es la verdadera pintura, la que ha de donar gloria a la patria, immortalitat... i demés, i la que necessitem pel nostre poble, si volem que'ls nostres llorers passin a la posteritat, pera l'ensenyança del que vingui, l'admiració dels futurs i l'exemple venerable dels que vegin retratades les nostres passades gestes. Això vol dir, traduit en el llenguatge vulgar, que'ls hi portaré'l bor-

Santiago Rusiñol – Obra completa

degaç, i els dibuixos, i deliberin quin curs se dóna an el geni que he tingut la sort de descobrir en la meva modesta escola.

Després d'aquesta tirada van deliberar sperar-lo, pot-ser perquè no vingués la segona, i l'endemà, de bon matí, el mestre 'ls va portar l'artista amb un rotllo de dibuixos, que anaven descargolant i cargolant per les cases, fent l'explicació dels assumptes, que quasi sempre eren lo mateix: la finestra gotica del poble, vista de tots quatre caires; la portada de l'iglesia, am sol, am sortida de sol i am posta de sol; el retrat de la mare, fet a totes les hores del dia i a totes les estacions, i sempre vestida tant de negre, que n'hi havia dues a cada full: la propriament dibuixada i la que s'havia calcat a la plana que anava a sobre... i fent la presentació del pintor, que era magre com un vimet, tot ell vista, am posats de malalt febrós, amb uns òssos cantelluts, però forts; i anava sentint les alabances, com qui pren un bany-maria de gloria i d'admiració, i esperant mig estemordit el resultat d'un *pasacalle* que'l condemnaria a anar pastant o anar a la posteritat, com li havia dit el senyor mestre.

D'aquell examen laboriós am tribunals a domicili, tant el mestre va pregar, i ponderar, i exaltar, que van resoldre pensionar-lo i enviar-lo a l'extranger, que allí, enviant-los-hi de joves,

Santiago Rusiñol
Obra completa

es aont els ensenyen millor. L'un hi posava dos duros al mes, l'altre tres pessetes, l'altre deu rals, i fins algun una pesseta, que tots volien contribuir a mida de les seves ganes en aquella obra meritoria; i quan van arribar a trenta duros van tancar la suscripció, que am trenta duros cada mes un jove va a qualsevol lloc, per molt a l'extranger que sia, i fins tenir alguna expansió, i donar-se una bona vida. Però en lo que hi va haver discussió va esser a quin extranger l'enviarien. El notari estava per Roma: allí era'l breçol, això, el breçol, el verdader breçol de l'Art, i no'l podien treure del breçol; el mestre era de parer d'enviar-lo a fer un viatget per la Grecia, que encara n'era més de breçol: allí hi havia nascut un tal Apeles, que s'en contaven meravelles; el president del «Recreativo», que hi havia posat dos duros, deia d'enviar-lo lluny, però sense fixar aont era, el lluny; els proprietaris, allà aon volguessin, que ells s'havien suscrit pera quedar bé, però no volien compromisos; l'Ajuntament, que havia votat quatre duros, ho passaria a votació; i el que havia posat una pesseta, com que havia estat a Suiça, volia que l'enviessin a Suiça, que allí, si volia fer montanyes, tenia pera esbravar-s'hi; fins que, a l'ultim, el diputat del districte, que pera fer-se simpatic al *colegi* s'havia suscrit per cinc duros, va dir, am frases sentides, que

Santiago Rusiñol Obra completa

avui la metropoli de l'Art i el centre de les energies i de les activitats morals no era Roma, patria de l'oscurantisme, sinó París, el modern París, l'*eje* de la roda *educatriu;* i com que ho havia dit el diputat, van acordar per majoria que'l geni anés a París, i que pintés quadros d'historia, i que tornés ben ple de gloria, que amb trenta duros cada mes se'n pot portar... trenta duros.

El primer gasto que va fer el pensionat va ser donar-ne deu cada mes a la mare, i tant-debo que'ls hi hagués donat tots; després, fer provisió de teles, colors i pinzells; que si li faltessin aliments pera'l cos, no n'hi faltessin pera l'ànima; després, fer punta al llapiç pera no haver de perdre temps allí dalt; i, un cop va tenir un diccionari, i va haver sentit prou consells de tots, de desde'ls de pesseta als de duro, i d'haver sentit prou advertencies, regades a llagrima viva de la seva pobra mare, i d'haver-se anat a despedir de tota aquella gran llista de socis protectors de número, va pujar un dia en un tren de carga, amb més ilusions que maletes, i amb un bitllet de tercera que ni ell mateix sabia aon marcava.

—Recorda-t del poble, —li deia'l tinent d'arcalde que havia anat a presidir.

—Si tens temps, arriba-t fins a Suiça, creume, —li deia'l de la pesseta.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Qui anés a disfrutar com tu!—li cridava un proprietari.

—Fes-lo gran! L'entrada d'en Jaume, o d'un altre rei, que sempre ompla una bona entrada!—li cridava'l senyor mestre.

—Aveiam si'ns tornaras un Murillo!—el llogater de consums.

I la mare, que no deia res, plorava. I quan el pito va tocar, plorava ell, plorava'l notari, ploraven tots plegats; i mentres s'enduien al geni, el mestre cridava a l'anden:

—Que siga d'historia, sobre tot! En Pelayo o en Carles Quint. I recorda-t que't contemplem. I vostès—va dir an els que's quedaven—recordin-se que demà'ls passaré a cobrar la mesada. Els comptes no han d'esser d'historia, que prou histories que passo per cobrar tots els que'ls governs me deuen.

L'artista va arribar a París i va saber que hi arribava perquè va veure que's buidava'l cotxe. Havia acabat les provisions que li havia arreglat sa mare dintre d'un mocador d'herbes, i, per més que feia hores i hores que no havia menjat res, no tenia ganes de menjar, sinó set, però set de veure art, quadros, estatues, d'emborratxar-se de París, d'aquell París misteriós

que'ls uns li deien que era un pou on niuaven les males passions; els altres, un paradís ple de temptacions i serpents; alguns, la ciutat de la vida, i altres, la terra de la mort; i, tots, una cosa extraordinaria: com un infern voltat de cel, o un cel voltat de tenebres, aont els joves s'hi perdien entre bardisses humanes, amb enamorament de perdre-s'hi.

Va baixar, i am la maleta, sense cotxe i a la ventura, va entrar per aquells *boulevards* immensos, i la primera impressió fou de que entrava en una fàbrica, i que entre aquell soroll de rodes se podia encloure'l coll, agafat en un engranatge. Plovia, i no sentia la pluja. Els cotxes li feien més por que la pluja. Topava am la gent, que caminaven com automates, i ell no'ls veia d'un a un: els veia com una negror que no's podia aturar, condemnats a sempre seguir aquells carrers sense fondo. Després de l'un en trobava un altre, al cap-d'avall un de més llarg, i començava a aturdir-se de no saber aont anava, i sobre tot a extranyar-se que am tanta gent que passava no conegués a ningú. Això li va donar un mareig extrany: el mareig de terra, i va entrar a beure en un recó lo que li van donar per deu centims... fins que la massa colossal d'un edifici solemne'l va fer deturar a una gran porta, com pressentint una gran cosa. Un temple! El seu temple! Havia

topat, anant d'esma, allà ont havia d'anar a resar, i a patir, i a implorar, i a demanar caritat d'una mica d'inspiració; i com un pobre pelegrí que ha atravessat el desert pera arribar al santuari, s'hauria tret les sandalies en aquella porta del temple; però com que no'n duia de sandalies, va deixar la pobra maleta an els guardians... dels paraigües.

Era'l Louvre, i el va seguir tot, d'una sala a l'altra, corrent, esverat, sense saber lo que veia, veient caps i més caps que'l miraven fixament, de dintre aquells marcs colossals; atravessant corredors llarguissims am vitrines i més vitrines plenes de fragments de coses santes i de belleses polsoses; passant per magatzems d'estatues sense cap, sense braços o sense peus, com un hospital de reliquies; atravessant patis amb herba pera trobar més quadros i quadros; i no sabent aon mirar, ni què mirar, ni lo que veia, i més aturdit que al carrer, va anar fent-se fosc a les sales, i els eunucs d'aquell serrall el van empènyer cap a la porta, i va tornar-se a trobar en els *boulevards,* am la pluja, am la gent, am l'immensa soletat poblada, i entre aquell mar habitat, més facil de perdre-s'hi que en l'altre.

Després de molt rodar i de córrer, va arribar a trobar un hostal, que van entendre lo que volia cobrant per adelantat; va seguir l'en-

demà voltant carrers i cercant un niu pera llogar; i aixís com el primer instint l'havia portat al temple, l'instint el va portar al taller: sense saber les tasqueres, prenent-li dos duros al mes, va trobar un lloc pera gelar-s'hi així que vindria l'hivern, o un forn pera calentar-s'hi de cap així que li entraria la febra.

No va tardar a entrar-li la febra, i d'aquella nerviosa que porta l'aire de Montmartre, feta d'engunia i d'esperances, de neguit i d'afany de córrer. Va fer amics depressa (era jove); i, així que va començar a treballar, li va entrar un altre mareig: el de veure que aquell art de paciencia que tant li alabaven al poble i que li havia valgut la pensió, allí no servia pera gran cosa, i que si volia fer camí tenia de cambiar de *rumbo* i, deixant aquell realisme, empendre-se-les per altres vies. Quina seguiria en aquell laberinte d'escoles que ni tenia temps de veure-les? A quin estany de colors aniria a caure am tantes seduccions que'l voltaven? Per quina nota del prisma's deixaria enlluernar en aquell arc de Sant Martí que veia sobre París? Els uns l'atreien i seduíen per la vibració de les notes llençades sobre la tela, com si un raig de sol vibrant hi hagués baixat a illuminar-les; altres, per l'accentuació en el dibuix, fent sortir totes les arrugues que amaga l'humanitat; els altres, per la fantasia; aquests, pel goig de la

Santiago Rusiñol - Obra completa

materia; aquells, per la caricatura, i tots per un afany individual de no assemblar-se an els altres. Els noms enrevessats, pera ell, d'intimistes i naturistes, de puntillistes i impressionistes, de mistics o deliqüescents, li ressonaven a l'orella i li pampelluguejaven a la vista; i, boig de dubtes i d'indecisions, i atret per tots els abims i per totes les sirenes, va anar a caure a lo que tenia més a mà: la miseria i la desgracia, però pintades am colors de clown, am coloraines de dolor i am flors de fossar emmetzinades.

Tot el vespre anava pels cafetins, pels balls dels barris apartats, pels nius de perdició de la Villette, i amb els colors més violents no deixava de recórrer ni un recó aon s'amaga'l crim, ni un fosso aon vetlla la disbauixa, ni una casa de dormir aon s'aixopluga la pobresa; i mentres el mestre li escrivia, recomanant-li en gran manera que aprofités l'estada a París pera pintar algun fet historic de la mai prou ponderada vida de Carlemagne *el Magnanim*... ell anava dibuixant al pastel borratxos caiguts al fanc, *maquereaux* ajeguts en els glassis, dònes de nit, cantants de café concert, i tots els carrerons de *Saint Ouen*, i tots els recons més desolats de la montanya de Montmartre.

Però en aquell turó fantasiós, quan se té joventut pera donar, i alegria, i es porta'l cor

ple d'esperança, la pobresa, negra en el fons, porta uns llims de color de rosa que la fa més passadora. Les dònes li alabaven els ulls, i s'hi miraven a dintre'ls seus rissos esvalotats, i li anaven a cercar en els llavis un amor de salut pagesa, que no trobaven en les boques amargues de desengany i esgrogueides per l'anemia; els companys l'ajudaven a cantar ilusions, i a mirar cap el pervindre, blau com les ones del mar; el treball li feia vibrar les cordes d'una lira de promeses; el pa negre's tornava blanc trencat per unes dents d'ivori; fins va vendre uns pastels a un marxant que va dir que'ls hi comprava per la seva «perversió ingenua»; i el dia que rebia'ls vint duros, aquells miserables vint duros, recullits de casa en casa, que feien flaira de la terra, plorava d'agraiment, però saltava d'alegria.

El mal es que amb els vint duros hi anava una carta del mestre dient-li cada vegada que s'apropava l'any de pensió, i que tenia de fer l'envio: el quadro d'historia famós, que tot el poble esperava, i que ja tenia pany de paret en el saló de sessions de la Casa de la Vila. Que'ls hi enviaria, Déu del cel? D'aon se la treuria «l'historia», si ell no'n sabia més que de boemies? Com els ho faria entendre, an aquella gent capficada, que no hi havia un altre art dels que ells volien? «Lo que pinto no fa per

vostès», contestava a les cartes del mestre. «Llegeix obres classiques i inspira-t», li responia'l bon home. «En aquest barri no n'hi han», li tornava a dir a l'altra mesada. «Consulta amb els historiadors de París.» «No'ls coneixo.» «Fes-te'ls presentar pel consul.» «Me pren per emigrant i no m'escolta.» «Doncs, envia lo que tinguis, que'l poble s'impacienta, i els suscriptors criden, i ja no'ls puc aguantar.» I tantes cartes van venir, i tant ja havia passat el plaço, que un dia, arronsant-se d'espatlles com qui diu: «Que surti lo que vulgui», va escriure an el seu protector que enviava dos obres d'art, amb assumpte de «perversió ingenua», i, en comptes d'enviar en Pelayo o la mort dels Comuneros, va enviar un café concert i una taverna de nit, amb homes que bevien cervesa i dònes lleugeres que fumaven.

La que's va armar en aquell Canprosa així que varen rebre'ls quadros! Quin bullit en aquell vas d'aigua! Quin sarau d'envelat va armar-s'hi! Si tot-hom els hagués trobat dolents, menos mal: li haurien tret la pensió i hauria tornat a pastar al costat de la seva mare, i aquí s'hauria acabat l'auca; però com el mestre, am tot i no entendre lo que eren, se va

Santiago Rusiñol Obra completa

posar al *frente* d'un bando a defensar la *perversió* a capa i espasa i ploma, fins aquella qüestió artistica se va tornar qüestió politica. Els profans, ni mirant-los amb el puny clos podien aclarir l'assumpte; els que'l podien penetrar, quedaven escandalitzats: els uns passaven la moral, però no s'empassaven el color, i els que tenien més ventrell se prenien el color, però fent constar que era una burla. El que donava una pesseta va donar-se per enganyat i va escriure un remitit en *El Eco de la Comarca,* al que va contestar el mestre en *El Porvenir de Canprosa;* i en aquell poble tant tranquil, que ni sabien que hi hagués pintura, encara no van tenir pintor, van brotar els critics entesos de sota les mateixes pedres; i va sortir allò del modernisme, i del gris, i dels tons falsos, i lo de les veritats que no ho semblen, i l'impressionisme de bon genero; i, aquí caic, aquí m'aixeco, tant van desbarrar els uns en pro, i tant van fer el beneit els altres en contra, que aquell safreig d'aigua mansa va semblar una casa d'estetics, o un manicomi de critics, o una galeria de malalts que s'havien emmetzinat... a l'oli.

El resultat de tot això fou que la pensió va minvar de sis duros i tres pessetes, i que si no hagués estat l'Ajuntament, que era del partit lliberal i va votar pels assumptes d'idees avan-

Santiago Rusiñol
Obra completa

çades, an el pobre pensionat me l'haurien deixat... en quadro. La mare volia rebaixar-se cinc duros estalviant-se'ls de menjar; el mestre prou n'hi hauria afegit, si no hagués sigut lo que era; el diputat va excusar-se dient que no podia donar més, perquè tenia trenta pobles en el tancat electoral, i que per tot tenien joves cèlebres; i l'artista va contestar que seguiria treballant fins a vèncer o fins a morir; que no l'espantava la miseria; i que aniria sempre enllà, tant enllà com pogués tenir-se.

I ho necessitava ben bé que no l'espantés la miseria, perquè la que va passar aquell any anava vestida de dol i treia la dalla pel forro. Fred, fam, nits de no moure-s de la taverna perquè tenia'l quarto gelat i no tenia carbó; dies de menjar arlequins: la barreja abigarrada de les coses ventureres que sobraven de les fondes; hores d'angoixa i de torment pera pagar els dos duros d'aquell ninxo, i la carn de cavall del restaurant, i fins de fer cua en els quartels pera anar a cercar un plat de ranxo. Aquell marxant dels dibuixos, quasi no n'hi va comprar cap més, perquè'ls *amateurs* coleccionistes de les «perversitats ingenues» ja n'estaven proveits. Els altres que anava a trobar sempre li veien condicions, però que tenien de completar-se; els amics li pagaven sovint el beure, però no'l menjar; però ell no s'espantava,

Santiago Rusiñol Obres completes

que les desgracies del present tenen la voluptuositat de l'esperar, i l'indiferencia d'avui, l'ilusió d'enamorat, pel que té cita am la gloria.

Lo unic que'l descoratjava era en els moments que's deia: «I si no vingués aquesta gloria? Si t'haguessis equivocat? Si no servissis per artista? Si fossis un home incomplet, dels que senten la bellesa, i la segueixen, i l'estimen, i quan la tenen a la vora se'ls escorre dels seus braços amb una rialla de burla?» La miseria es molt fosca pera l'artista, però té la claror llunyana; però'l dubte de sí mateix es mirar-se'l fons del cor, i no veure més que tenebres; i quan el patia, aquest dubte, mirava cap al seu poble, i hi veia aquell pobre mestre pidolant de porta en porta; i la seva mare, ja molt vella, arrupida i tremolosa al peu del forn apagat, mirant sempre cap allí aont ell era; i veia'ls seus amics, camps enllà, jugant amb elles, contents de la seva vida, sense aspiracions ni penes, portant els clavells a l'orella com els galls hi porten la cresta; i sentia tocar a gloria, i passava un vent de rialles i d'amors, i de cants de festa; i allavors extrenyia'l llapiç, i jurava ser, ser algú, venjar-se de les hores negres am les esplendents que vindrien, escupir obres mestres a la cara dels que no'l creien, en que tingués d'arrencar-se-les de l'ànima i pintar-les amb els seus òssos.

Santiago Rusiñol Obra completa

I acabat el segon any, l'envio va ser un despit, un desafio an el poble que no volia entendre-l, un reto a l'indignació; i el poble, que ja no's recordava que tenia un desterrat, ni menos va anar a veure l'envio, que ja no era qüestió política; i pera que'l vegés algú, el mestre hi va dur la mare, que's va enternir davant dels quadros, sense saber lo que veia.

La pensió va quedar reduida a vint duros, i ell va continuar batallant. Va fer el darrer esforç pera sortir-ne, però en aquell carro de l'auba hi faltava alguna roda, i no podia tirar endavant. L'art li era ingrat com una dòna perversa. Com més amor li donava, més desenganys en rebia. Prou treballava a totes hores, i omplia munts de paper, i rascava'l gruix d'una tela pera pintar-n'hi una altra a sobre. Semblava que la mà li era enemiga de lo que li dictava'l pensament. Per un trist plat de llenties se venia inspiració, i esperances, i promeses. Els protectors se cansaven, i ara l'un, ara l'altre, la pensió anava reduint-se, i la lluita, que hauria durat fins a caure mort de miseria, va tenir un epilec tristissim.

El mestre li va enviar a dir que se n'entornés depressa al poble, si volia arribar a temps

Santiago Rusiñol Obra completa

pera veure la seva mare am vida, i li enviava'ls diners pera'l viatge.

Va arribar, i en aquella estació d'esperança no més hi va trobar an ell, sempre'l mestre, que'l va dur a abraçar la mare.

I la mare, quasi agonitzant, encara va tenir temps de plorar, i de dir-li abans de morir que no hi tornés allí, al lluny; que encengués el forn de fer pa i que deixés aquella... cosa, que no més sabia lo que era... perquè li robava la vida.

Però aquell aucell no'n va fer de pa: de pa sol ja no'n podia viure: mentres li van quedar plomes va anar rastrejant ran de terra, i, quan ja no va poder més, encara'l mestre va salvar-lo: li va fer donar una plaça de quarta classe, de dibuix; i mentres feia fer «gra d'ordi» an aquell planter d'homes cèlebres, no era en el mestre que pensava, que era'l que l'havia salvat: pensava en aquell París que l'havia fet patir tant, i, com que l'havia fet patir tant, el veia hermós i l'anyorava.

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL CORNETÍ

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL CORNETÍ

Allí, en el cafè de «Los Amigos», ho deia en Japet de câl Tarrat a l'Eloi i demés amics de barrotada:

—Ni l'ofici, ni'l *pasacalle,* ni l'entaulament, ni'l llevant de taula, me farien moure de la taula. Tota la festa major us la regalo. L'unic que val l'esforç i el gasto, i que fins jo'l pagaria dels gastos particulars, i això que no tinc taleia a pagar gastos, es l'haver fet venir el cornetí. Allí sentireu un tocar amable, amorós, i sabreu lo que es tenir el llautó a la boca!

—Que l'has sentit, Japet?

—Mai; però'n tinc noticies *veridiques.*

—Doncs, qui l'ha sentit?

—Persones desconegudes. L'ha sentit el *vulgo,* la *posteritat,* i si no l'haguessin sentit... conformes. Se sab que toca bé, com se sab que plourà si veieu nuvols; com se sab que sou

Santiago Rusiñol Obra completa

sonsos veient-vos; com se sab que tinc paciencia escoltant-vos. No l'he vist; però, per informes, li sé'l toc.

—I com es?

—Que us diré, com es! Com voleu que us ho *penetri* a la vostra flonja comprensió? Ni es d'aquells d'embocadura, ni d'aquells que han d'inflar les galtes, ni dels que tenen d'aprimar el morro superior o inferior: té una cara tant natural com vosaltres o com jo. Se'l comprèn am la presencia i els posats, i *basta!* An ell ni en els *obligats* compromesos li notareu cap *sofoco*. Que tenen de sortir les solfes? Que surtin. Que no tenen de sortir? Doncs, no atropellar-se i esperar. Que ara ve un pas compromès d'aquells que'ls companys de professió t'abandonen en el pas, com si't diguessin: «Arregla-t, Pau?», doncs fa la seva, xano xano, i arriba al cap-d'amunt de la plana sense distreure-s d'una solfa.

—Escolta, Japet: i tot això ho porta escrit a la cara?

—Li ha de portar, si té lletra musical.

—Això són pocs *datos*.

—Ja'l sentireu. D'aquí un quart arriba. Ja veieu que jo no vaig ni vinc, i si parlo com he parlat es per coneixements deductoris. Doncs, bé: veureu arribar tots els músics; tots arribaran suats; tots portaran el mocador sobre'l coll

de la persona per salvar el de la camisa; tots aniran igualment empolsegats; i, no obstant de les circumstancies, i d'entremig de la polsaguera, i sense mirar l'instrument, direu: «Aquest es», i dòmino: haureu endevinat el subjecte.

—I si arribessin tocant?

—No hi arriben mai tocant: se reserven, i fan molt bé de reservar-se.

—Per què, Japet?

—Perquè un cornetí es delicat. Si va un turronet de grava al fluido musical, ja no toca en tot el sant dia.

—Doncs, anem-hi tot xano xano.

—Doncs, anem-hi, i fixeu's-hi. No més am la presencia direu, dòmino!, i ja hi podeu pujar de peus, que'l subjecte dirà, justa!

Van anar-hi, i al cap de la carretera van esperar al cornetí am l'instrumentació que'l seguia. Venia una tartana, i buida: buida de musics i de musica; venia un cotxe... desert; venia un carro... més desert: ni en els *vehiculs* ni en cap pilot de polsaguera se veien senyals d'orquestra.

—Pot-ser no vindran, —deia l'Eloi.

—Vaia si vindran! Jo ja he vist passar les solfes, —deia'l que no's deia Eloi.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Pot-ser aquell bulto es el contrabaix que s'apropa.

—Aquell bulto es un bót de vi.

—Doncs, no veig venir cap més cotxe.

—Com que venen a peu de l'estació.

—Com s'entén a peu?

—A peu. Mira-te'ls: són aquells, aquella vintena.

—Fins el cornetí?

—Tu ho sabras, que li sabs la pinta.

—A peu no sé si'l coneixeré.

—Que sempre l'has vist a cavall?

—No l'he vist mai; però me l'imagino aixut, i tant suat fa de mal conèixer. La suor desfigura la persona, per music i cornetí que sigui: *suat est, pulvus reperveris!*

I tant suats com arribaven! I tant destenyits! I tant estovats per la *canícula!* Allò no eren musics: eren miquelets que venien d'assaltar un poble; eren banyistes que havien pujat a la montanya de *vista;* eren pelegrins aficionats que tornaven de complir la prometença. Com havien vingut a peu de l'estació fins al poble? No crec que fos per afició: un descuit administratiu o un *lapsus* en els presupostos. Per què duien els instruments a coll-i-bè? Perquè no's fiaven del personal *lapsuós;* perquè'ls duien a dintre de fundes blanques; perquè no ho eren de blanques: s'hi havien

Santiago Rusiñol Obra completa

tornat pel camí. En estat natural eren verdes i ben verdes, i sense macula; eren de panyo de billar, de porta de notari o de *Negociado de Hacienda:* figureu-vos si n'eren de verdes! Lo que hi ha, que la carretera ho madura tot a la terra: les fundes i els que s'hi enfunden. I com que totes eren iguals, les fundes, i com que sense l'instrument que *patentisés* la persona, per més que digués en Japet, la persona quedava anonima, aneu a saber de sobte quin era'l gran cornetí que esperaven! Allò era anar a la babalà. Tant podia ser l'un com l'altre.

— Per mi es aquell de celles espesses, — deia l'Eloi.

— No pot ser: està massa magre, — deia l'altre.

— I que engreixa'l bufar?

— No engreixa, però infla.

— Doncs, deu ser aquell gros que esbufega.

— Que no ho veus que esbufega de calor?

— Doncs, aquell del bigoti ample.

— Tampoc.

— Doncs, digues, Japet: ja'ns donem. Digues.

— I què se jo?

— Es dir que no ho sabs?

— No, però ho sabré.

— I com?

— Prenent informes.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Doncs, vinguen, que estem en un ai.

—Allà va. Escoltin, dispensin i manin, senyors musics, am la companyia, i em diran que soc curiós: aquí tenim una taleia. Quin es de vostès, i dispensin, el que toca el cornetí?

—Som tres.

—I quin es el... bo?

—Tots ho som de bons. Que s'ha cregut!

—Però n'hi ha un...

—I que hi ha d'haver! Si l'ha perdut, faci-l cridar. No n'hi ha de millors ni pitjors, i si'n vol algun d'exprés, busqui-l.

—Ja'l buscaré, —va dir en Japet an els companys. —No n'hi ha cap que vulgui ser menos, però jo us juro que'l trobarem.

—I com?

—No sigueu dropos i seguiu-me. Com se coneix un music? Tocant. Doncs, el trobarem així que toquin.

No van tardar gaire a tocar. En sent al Carrer Major del poble, fòra baietes has dit, avís del que anava a davant, i som-hi, que ha arribat la nostra. Quin estruendo! Quin metall! Quina avinensa en el bufar! Quina manera de treure-s la pols del coll i penetrar-la a l'instrument! Allò no era un pas doble: era triple;

allò era un pas triomfal, una òpera en marxa, un concertant de final d'acte tocat a la baioneta. *Bernardino,* trompes, fagots, tot-hom tocava en competencia a qui treuria més buf i més soroll d'armonia. Si l'halè mancava a l'un, el del costat el reprenia; si no n'hi havia prou de tots plegats, hi entrava'l *catxec!* dels platets i la majestat del bombo, i l'un volia fer callar a l'altre, i no callava ningú; i apa: tots junts, seguit, a preu fet, a music pagat, a no plànyer jornals ni notes, i qui no'ls senti que passi; i com que'ls tres cornetins prenien part en l'atac, i com que tocaven tots a l'hora, entremig de tanta corneta aneu a saber *aquell* quin era.

—Mireu-se'l gros, —deia en Japet, que anava seguint am la colla aquell atropellament del poble. —Mireu-se'l gros, que ha d'esser aquell. Que no ho veieu la manera de mirar fixo? Infla sempre que té d'inflar, i, vaja, que té'l posat de lo que es.

—I si fos aquell del costat? —deia l'Eloi.

—No treballa tant, —reprenia'l que no se'n deia.

—Va a estones.

—Que a estones! Si fos bo, treballaria sempre.

—Pot-ser es fa valer.

—Per mi no es el gros ni'l prim, —deia'l que no era l'Eloi ni l'altre.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Per mi es el que porta ulleres.

—Són per la pols, —deia l'un.

—Són per tocar, —l'altre.

—Són per la vista, —deia un que no havia dit mai res.

—Siguin per lo que siguin, no es ell. Per Japet que'm dic, us ho provo; però aneu-lo a conèixer amb aquest brugit que fan! Si 'ls altres callessin, ho sabriem.

—Ja ho sabrem.

—Aon?

—A cà l'arcalde, quan dongui la serenata: allí's tindrà de declarar.

—Doncs, som-hi.

—I Déu faci que's declari.

A cà l'arcalde tampoc, res: no se'n podia treure l'aigua clara. Tots tocaven, tots tocaven fort; no hi havia manera de distingir els uns dels altres; ni modos de dir, ara toca tu i després jo; ni acatament al saber, ni premi a la virtut, ni *rango* musical, ni graus, ni solfes, ni classes. Tanta avinensa, carregava; tant destorbar-se'ls uns als altres, no era tocar am repòs com persones; tant modernisme en el tocar, *pugnava* am la gent que volia castes. Encara un no anava a lluir-se, ah, fillets meus!, tots se li

tiraven a sobre i li ofegaven la veu; encara algun no volia *surar* fent un dibuixet pel seu compte, dibuix has dit! Ja te'l donarem el dibuix! S'abocaven totes les trompes, com l'artilleria grossa, i me'l colgaven a l'anonim am tota la ferramenta. Encara un no s'emprenia a fer una finesa de res, un detallet, un petit *capritxo* estetic, espera-la bé l'estetica!, venia un *crescendo* sobtat que feia entornar el *capritxo* gargamella avall del music. Que no era ben trist, bona rebufa!, tenir una eminencia allí dintre, entre aquella espessor de musica, i no poder-la distingir? Que no era desesperador haver pagat un cornetí autentic, exprés, de buf propri, de melodia personal, i que l'ofeguessin les masses, aquells vint esvalotats, que no feien lloc a ningú? Que no hi havia mestre en aquell ball, que fins en aquell *concurs* havien de guanyar les majories? Que no podien tocar d'un a un pera donar raó al que la tenia? Vaja, que allò era com tot: qui més havia de callar, més cridava.

—Però jo ho sabré,—va dir en Japet.— Ho sabré, o així perdi'l nom de pila. Si ells no ho volen dir, soscavaré; si'l que fa de mestre calla, el compraré; si no té *vulneració,* conspiraré fins a tombar-lo.

—No podras: van molt avinguts.

—De més avinguts se'n desavenen.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Doncs, apa!

—Deixeu-me estar. A la tarda sabreu notícies.

A la tarda va anar als «Amigos», i am la cara ja's conegué que'l tenia.

—L'has trobat?—li va preguntar l'Eloi.

—I ha dinat am mi.

—Què dius ara? I l'has sentit tocar?

—No. Quan menjen no toquen.

—I, doncs, com ho sabs que es ell?

—Es meu: no'n dubtis. De primer els he anat sospitant a tots, i, un cop sospitats, me n'he endut el més sospitós, i a l'ultim l'he soscavat a força de menjar i de beure. I que us juro que no es pas cosa planera el soscavar un cornetí. No n'hi entren pocs d'aliments i de vasos de beguda! Primer, l'escudella: dos plats d'aquella escudella que fem en aquesta diada. Vi desseguida, i ell... callat! Després, carn-d'olla, i més vi, i també callat. Quiet sempre! Després, l'oca, trago a sobre, i ell... cop de menjar i no expressar-se. El conill, les costelles, la gallina i tot lo demés, i... quiet, sempre quiet. Però quan havem sigut a les postres, am tres porrons buits al davant, allavores se m'ha entregat i m'ha dit: «—Què voleu saber? Pregunteu.»

«—Això i això, —li he contestat. —Si sou el cornetí de respecte.» «—No n'hi ha cap més a la provincia», m'ha respost tornant a beure. «—I quan us sentirem?», li he saltat jo. «—Sempre», ha dit ell. «—Vui dir quan us sentirem a soles.» «—Deixeu-me beure i ho sabreu.» «—Beveu, company, i ara expresseu-vos.» «—Doncs, bé: veniu a l'envelat... veniu... i allí... i allà...» I ja no ha pogut dir res més: s'ha quedat dormit sobre la taula. Allavores l'he pogut inspeccionar. Era ell, no's podia errar: haurieu notat que en els llavis hi té una senyal com de deu centims que'ls hi haguessin encastat desde criatura. El nas, quin bufar!, i tot ell, quina presencia! Que un home així l'haguem de sentir nosaltres! Més ben dit, que un home així no'l poguem sentir nosaltres! Que sempre'l *cortin,* que no's pugui explaiar com mereix, que hagi de tenir tants contraris el que's propassa de saber! Els altres no ho volen que'l sentim. Ell m'ho ha donat a compendre; però aquest vespre'l sentirem, i s'ha de donar a entendre an els altres que sabem apreciar. Quan toqui ell sol, que ningú balli.

—I si toca tota la nit?—va saltar en Bieló, de paraula.

—No ballar, —va saltar en Japet. —Però no tingueu por que n'abusi. Un home així,

toca tres minuts i reposa dues o tres hores. Ara l'he deixat reposant.

— Doncs, fins a després.

— Anem-hi tots, i a l'*avío*.

Tots hi van anar a l'envelat: l'unic que no hi va anar va esser el music. Que si ha vingut, que si no ha vingut, van cercar-lo per tot el poble, i el van trobar ben adormit sota'ls porxos, amb el cornetí fent de coixí i la funda de coixinera. No hi hagué manera d'aixecar-lo: estira d'aquí, estira d'allà, van tenir d'endurse'l adormit a dintre d'una tartana.

El poble va dir que era'l vi (sempre té de ser mal pensat el poble); alguns van assegurar que no era'l cornetí bo; però en Japet jurava que sí, i que ja sabia'l secret: per enveja, els altres musics li havien donat dormitori.

Santiago Rusiñol
Obra completa

L'OPTIMISTA

Santiago Rusiñol
Obra completa

L'OPTIMISTA

Així com hi ha persones que tenen de dur ulleres negres pera no fer-se malver la vista, n'hi ha que haurien de dur una funda negra al cor pera no fer-se malver la vida.

Són gent que tot i tot-hom els inspira confiança. El món, pera ells, ve a ser com un gran capdell d'ilusions, aont els homes són d'una bondat sense macula, estimant-se'ls uns als altres amb una germanor infantivola, posant-se'ls pinyonets a la boca, o fent mal per pura equivocació, o per pura malaltia. L'egoisme, pera ells, no existeix: si l'un se queda lo dels altres, es molt senzill: es que ho necessita de moment; la maldat ve a ser un instint de que encara'n queden senyals, però que's va corretgint depressa; si hi ha gent que maten... es un ram de sangs, i prou pena té'l que mata; si'ls homes enganyen an els homes, es que no hi

Santiago Rusiñol Obra completa

poden fer més; i si són les dònes les que falten, planyeu-les, pobretes!, que són dignes de compassió i fan com les flors i els aucells: si alegren la nostra vida, no'ls hi demaneu pas altra cosa.

D'aquesta pasta farmaceutica era'l senyor Pau, apotecari. No s'ha vist un ser terrenal amb una visió tant plaenta dels entrebancs de l'existencia, un habitant de la nostra vall de llagrimes que fos més *panyo* de llagrimes, ni una ànima més revellida que s'hagués conservat més ignocenta. Semblava que al mig de les nines hi duia com un cedaç benefic que li anava destriant la brossa de tot lo dolent, i no més li deixava l'escuma de totes les coses que veia. El seu cap devia ser un verdader rebost d'ilusions; les seves orelles eren sordes per tot lo dolent de la vida; i en el seu cor, que'l duia dormit en uns llims, no hi podien entrar els raigs equis: no més hi entraven els raigs rosa, tornassolats de color d'auba.

Havia estudiat la farmacia amb una fe corprenedora. Cada herba nova que aprenia li feia flaira de miracle; cada elixir, l'elixir de llarga vida; cada ungüent, mannà d'esperança; les píldores, granets de plata pera curar totes les miseries; les metzines, gotes de nectar; la pedra blava, la pedra filosofal; i quan va plantar la botiga, allí en un carrer del seu poble,

li va semblar que posava l'ermita de la Salut, i que desde allavors en endavant el que volgués estar malalt ho estaria per capritxo.

Realment me pots ben creure, lector: mai s'ha proclamat tant optimisme, ni s'ha tancat tanta fe, ni s'ha embotellat tanta confiança com hi va haver a l'aparador, entre dos globos de vidre. Demaneu-ne allí d'esperances! Cada ampolla'n portava un litre; cada pot, un pou, i cada capsa una granallada. Com més petit era'l *frasco,* més remei duia concentrat; com més clara era la botella, més espessor de substancia hi havia; com més petita la píldora, am més força maniobrava. Els anuncis eren indulgencies plenaries i indults; els lletreros, butlles; i els rotols que posava a les coses, bandos de tenir salut. Aquest manava curar les dispepsies, catalepsies i molesties; l'altre, tot lo que acabés en *itis:* les bronquitis, les nefritis i les gastro-estomatitis; les del fons se cuidaven de les *algies:* les gastralgies i les neuralgies; i les que no tenien preferencies ni pretencions especialistes, diguem les bordes, les medecines de l'hospici, com menos se sabia lo que eren, més repertori tenien, i lo mateix eren bones pera'l ronyó, que contraries a la pedra; pera'l mal de Sant Pau, que pera'l mal d'en Pere; pera fer posar el dentat, que pera treure-se'l; pera fer la digestió, que pera desfer-la; pera curar la diabe-

Santiago Rusiñol Obra completa

tis, que pera fer-se-la venir, el qui volgués tenir el cor de sucre.

El que li tenia de sucre era ell, el senyor Pau, que a tots i a totes les que entraven de torna de les medecines els donava un tou d'ilusions que valien més que les drogues. Si despatxava un ungüent, deia posant l'*etiqueta:*

—Mireu-lo bé, aquest ungüent, que no'n tindreu de comprar mai més. El dolor no hi vol saber res am les sustancies que hi entren. Encara no se sent untat, se dóna.

Si anaven per una medecina, deia an el de la medecina:

—Preneu això, i ja podeu donar al malalt per curat. A la primera cullerada us demanarà un plat soper d'escudella; a la segona, voldrà fer beguda; i a la tercera, vindrà a donar-me les gracies.

—Veieu aquestes pildores, tant petites? —deia an el que hi anava pera pildores. —Si són per un extremunciat, que's llevi aixi que'n tingui una a la boca, i si es pagès que vagi a fangar, que són pildores *amaestradas,* i allí aon toquen, allí curen. Tot lo que us dono es curatiu, són com si fossin lleminedures. Se pot estar malalt per pendre-les, perquè no més la reacció que donen compensa la malaltia.

I això no ho deia pas pera parlar: ho deia creient-ho, amb els cinc sentits optimistes.

Santiago Rusiñol
Obra completa

Ja'n podia ser d'espès l'ungüent: ell el veia clar com un sol; ja podien ser petites les píldores: per ell eren *mapa-mundis;* ja'n podien ser d'utopiques: si'l seu dever era curar, tenien de curar, vulgues o no vulgues, que un remei sense conciencia ell no l'hauria tingut a casa.

Es clar que am tant xarop d'esperança, i tant sucre candi de paraules, aquella petita botiga va anar-se tornant com un Lourdes, aont hi acudien a curar-se i a apendre de no estar malalts. Allí no hi entrava ningú que no se n'entornés refet. Els que hi anaven per xacrosos, hi tornaven per agraits; els que estaven bons, pera conservar la salut; els indiferents, pera anar a veure'ls que's curaven, i tots pera anar a deixar alguna pena an aquell confés seglar, que absolia totes les faltes perquè'n deia malalties. Allí s'havia lograt el miracle de portar per bon camí a tants descreguts empedernits que's burlen de la Farmacia, i si molt convé dels especifics; s'havien convertit homeopetes, i, si no hagués estat una heretgia, allí dintre del laboratori s'hi haurien vist penjats *ex-votos,* trenes, crosses, botiquins d'homeopatia, ulleres i cames de cera.

Es veritat que quasi ningú pagava, i que quasi tots els *parroquians* quedaven a deure'ls remeis i lo que no eren remeis. Lo de saber els llocs aon se fia s'escampa com la taca d'oli.

Però, això, què? «Ja pagaran, — deia'l senyor Pau. — Ja pagaran un dia o altre.» Però interinament no pagaven. «No deuen poder, pobra gent. Això es que no tenen diners.» I, tenint-ne o no tenint-ne... no'n tenien. «Això es que passen apuros. El món es una casa d'apuros.» I com més casa d'apuros era, més coses necessitaven, i com més en necessitaven, més se doblava'l miracle, d'ells comprar a deure no pagant, i d'ell fiar no cobrant; i vinga la fe en el pervindre, i aquell optimisme idilic que donava gust de veure.

Amb aquestes condicions augmentava tant la parroquia i augmentaven tant les amistats, que allò ja no era una botiga: era un centre de pietat, una protectora d'amics, una caixa d'estalvis lliure. El que no estava malalt, se'n feia, i a mitja set bevia, i ja no hi entrava ningú que no se n'emportés un consol, o una botella, o un deute, o totes tres coses alhora. A un metge nou que va arribar, pera acreditar-lo als ulls del poble, ell mateix, el senyor Pau en persona, va fer-se treure una llupia que feia vint anys que la guardava; per un dentista foraster que li va demanar protecció, va fer-se arrencar dos caixals, que pot-ser no eren corcats; a tot-hom que anava a la botiga li regalava unes pastilles que feien venir ilusions; i mentres els hi anava dient: «Veniu a mi, cria-

Santiago Rusiñol Obra completa

tures», i anava aixamplant els braços, les criatures hi anaven, i anaven aixamplant el deute; i tant el van arribar a aixamplar, que'l varen endeutar an ell; i mentres ell enviava consols, li anaven enviant lletres, i no empiriques ni especifiques, sinó d'aquelles que's protesten.

Però pera ell allò era una sort. Si l'arribaven a embargar, no seria pera fer-li mal: seria pera donar-li un avís. Li volien bé protestant-lo. Era un concell que li donaven en forma comercial pera fer-lo cambiar de vida. Que era prudent i natural que un home com ell fos solter? Que no era hora de que fes un pensament? La dòna es el consol de la vida; que si l'home es bo per natural, la dòna, per sobrenatural. I una farmacia sense dòna es com un jardí sense flors; i si'ls deutes li senyalaven que havia de cercar una companyera, un angel de laboratori, un ramell de delicadeses i de virtuts generoses, que havia de despreciar aquells deutes? La va cercar, sí, senyor, i la va cercar allí aont era, al jardí de l'optimisme; i quan la va tenir ilusionada s'hi va casar al cap de tres mesos, i amb ella que'n vinguin de glories, que totes serien ben rebudes, i que'n vinguin d'acreedors, que allí aont hi ha amor no's protesta.

Inutil es dir, coneixent al senyor Pau, que cap dòna del seu poble ha sigut apreciada més bona, i valuada més virtuosa, i visionada més

Santiago Rusiñol Obra completa

ideal, com va ser-ho la seva esposa abans de ser apotecaria. Un bé de Déu, una sort, una colonia casolana, una herba medicinal, una economia politica. Amb ella no hi hauria deutes; amb ella aniria endavant; amb ella no tindria farmacia: tindria un covador de tortores voltat de pots de porcelana; i amb ella tindria un cel, que, encara que fos de lloguer, el cel es bo siga com siga. Totes les prendes tenia aquell tresor que li entrava a casa: virtut, anys, genit, reflexió i, lo que val més que tot plegat, experiencia de la vida, que, sent viuda per dues vegades, se sab lo que es portar una casa, i lo que es estimar els marits, i es necessita molta sort pera trobar una prenda així, el que no es més que apotecari.

Podia tenir bones prendes, i les va tenir... per ella, que per ell totes eren bones. Encara am les flors de taronger penjant-li darrera del monyo, ja's va plantar a la botiga a vigilar, feta un centinella; sortint de missa, ja va anar a revisar el calaix; i amb el mateix vestit de nuvia ja va despatxar cremotartre, i cobrant al comptat rabiós; encara no va ser a casa, ja me'l va fer anar an ell de recó; encara no va ser al pis, ja l'apotecari no hi va cabre; i encara no van entrar els amics, ja'ls hi va ensenyar la porta; i encara'ls amics no van veure aquella flor tant poc cordial posada darrera'l

Santiago Rusiñol Obra completa

taulell, a tots els va agafar una salut que no van anar més a curar-se.

Però ell era un home feliç. No's podia bellugar, però era feliç. No podia menjar lo que volia, ni beure, ni fumar, ni pendre'l sol, ni no pendre-l; però no podia ser més feliç. Estava de sort en el món; havia nascut amb estrella: no més li faltava una dòna, i l'havia ben trobada.

—Però, que no veus, Pau, més que Pau, que ella't mana?—li deien els compradors cronics.

—Es molt bona.

—Que no ho veus que't deixarà fet un enze?

—Es un angel!

—Que angel, si es vella i té vuit anys més que tu?

—Es un angel de certa edat, ja ho sé, però es un angel.

—I tu que no ets un beneit? Tant veure les coses pel costat bo, arriba a carregar les persones.

—M'ho dieu això per bondat. Sou bons, i ella també, i tots som bons. Hi ha algun extraviat, no ho nego, però aquest extraviat que'ns el deixin tenir quinze dies, i am l'ajuda de la dòna'l farem tornar un altre angel.

Però'l que s'hi tornava un angel era ell: ella, anar fent un reconet, i ell vinguen tomes

d'optimisme; ella, a manar, i ell vinga creure; ella, a cridar, i ell a callar. Que no li donava'l ral pera'l cafè? «Així dormiré a la nit», deia ell. Que no'l deixava dormir, perquè ella no tenia sòn? No hi ha com tenir companyia pera poder tenir conversa. Que tenia atacs de gelosia? Era senyal que l'estimava. Que ella *tortolava* amb algun altre? Pobreta! Ho feia pera fer-lo glatir. Que'l deixava sense postres? Era pera conservar-li'l dentat. Que li donava'l menjar fred? Era pera conservar-li la gana. Decididament era un angel. Un angel revingut, conformes; però un angel que'l tenia subjugat, corprès i emmetzinat de carinyo, i que per haver-lo trobat allí, al poble, s'havia de tenir una sort molt grossa!

En tenia tanta de sort, que un dia ella se li va apropar a l'orella i li va dir, bastant sofocada, que... es preparés a ser pare. Valga-m Déu! No més li faltava aquesta! Voleu més sort per un marit que fa tres? Voleu néixer encara am més estrella? Aquell dia sí que van curar de valent els remeis de la botiga! Al que demanava un gra de sofre, n'hi donava mitja lliura; al que volia una xicra d'aiguanaf, n'hi donava un petricó; i al que hi anava per pildores, li donava boles com atmetlles.

— Serà una preciositat, la criatura, —anava cridant an els vehins.—Serà un *busto.* Tindrà'ls ulls com dos catxets; les nines, com dues

Santiago Rusiñol Obra

capsules d'eter; ros com sa mare, i apotecari com son pare, perquè, això sí, vui que consti que'l tinc de fer apotecari per traspassar-li la botiga i aquesta sort que no'm deixa.

—No t'exaltis tant aviat,—li deien els pessimistes.

—Si es tant hermós com dius, no serà teu, —li deia algun desvergonyit.

I l'un això, i l'altre allò altre; però la dòna, que no deia res, va estar nou mesos prenent caldos, i menjant-se les millors drogues; i quan va venir aquell moment, va tenir una criatura que no va ser ni rossa, ni negra, ni *busto,* ni estatua, ni va semblar-se a ningú, ni ganes que tenia d'assemblar-se: un cuc, un escarranciment de criatura, lletja com un pecat mortal, esquifida com una torna; una cosa tant raquitica, que fins la mare va adonar-se'n.

Però'l pare va estar molt content.

—Millor que siga ferreny, — va dir. — Un home no té d'esser guapo, pera tenir bona sort en el món. Aquí'm teniu a mi mateix: que soc una hermosura, jo? Doncs, no *quita* que tot me marxi vent en popa i que m'hagi ben casat, i que fins hagi tingut familia, i amb una tercera viuda, que no n'havia tingut mai. Tot es començar en aquest món! Si an aquest li trobeu defectes, el que ve ja estarà millor, i els altres millor. Ja veureu, el segon que vingui,

Santiago Rusiñol Obra completa

si n'hi trobareu cap de tara! Torneu a venir d'aquí nou mesos i ja me'n sabreu donar informes.

Quan hi van tornar al cap de nou mesos, en comptes d'un noi, va ser una noia; i així com l'altre era dret i igual, aquesta va ser un xiquet estrafeta; però en classe d'esguerrada, segons assegurava'l pare, era una perfecció perfecta. Al cap de divuit van anar a tenir la tercera; però aquella va néixer ja morta, i mireu si es tenir sort: pera evitar-se'l trastorn, la mare també va morir-se, sense saber-ne una paraula; i el nostre bon apotecari va tenir una impressió tant sobtada, que no va tenir temps de plorar. La mateixa grandesa del fet el va omplir d'admiració, i quan s'admira no's plora.

I la fortuna va seguir-li. Els dos infants que li quedaven estaven malalts, però creixien; se menjaven la farmacia, però tenien els remeis de franc; ploraven de dia i de nit, però'l distreien; que a no tenir aquella distracció, s'hauria tornat a casar, i no sempre s'ensopega.

Un dia, quan tot anava tant bé, va trobar el metge i li va dir:

—Que no sab lo que m'ha passat? L'aprenent està malalt del cap.

—I això?

—Se m'ha endut els coberts de plata.

—Home, jo'n diria lladre.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Pobret, prou pena ha tingut d'haver de fugir amb els coberts.

Un altre dia'l noi gran se li va tornar garrell, i ell va trobar que'l caminar d'aquella manera encara li feia gracia.

Al cap de temps un amic li va estafar doscents duros, i ell n'hi va deixar doscents més, que'ls va tenir d'emmanllevar, pera que no perdés el credit.

I, per fi, amb aquells dos infants estrafets, que li semblaven dos amors; i am tota aquella parroquia que se li menjava'ls ungüents, i se'ls hi menjava de franc, però amb el seu més gran entusiasme; i amb el floret de minyones que totes li sortien *malaltes* i me l'anaven despullant, però am la gran sort d'esser a l'istiu; i amb els anys que anava tenint, però am la sort d'haver-los tingut... un dia del mes de Maig de la seva venturosa vida, al saber coralment que certs atacs que gaudia eren de malaltia de cor, va dir, sublim d'entusiasme, voltat de les medecines: «Fins amb això he tingut sort, perquè moriré com un poll: se'm romperà l'arteria magna, i de dret cap a la gloria!»

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL BOMBER

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL BOMBER

ES HOME D'UNS SEIXANTA ANYS

Es de nit. L'escena representa una habitació d'un quint pis. Una finestra que dóna al carrer, i una altra que dóna a les habitacions. La porta de l'escala i la del terrat, i com a mobles un llit, i poc més. A l'aixecar-se'l teló, el bomber estarà al peu del llit posant-se les bótes, en cos de camisa, i en el carrer tocaran a foc.

Ja ho sento! Ja ho sento! No toqueu més, per mi. Quart districte. *(El pito torna a tocar.)* Que ja'm llevo, dic! A mi no se m'ha d'avisar tantes vegades. Soc bombero, i el bombero no ha de tenir sòn, ni mandra, si'l foc s'ho val, perquè s'ho val; i si es un incendi d'aquests incendiets de socarrim, perquè'l *pundonor* m'ho marca. *(Acabant-se de posar les bótes i dirigint-se al public.)* Lo que hi ha es que sembla que ho facin expressament, per la molestia del bombero,

Santiago Rusiñol Obra completa

d'incendiar-ho tot de vespre. Que no cremen les cases de dies? Doncs, si cremen, per què encendre-les a les hores intempestives? Ja ho sé que les flames am la claror no llueixen; però, fills meus, que no llueixin; que si'l foc es cremador, també ho es el deixar el caliu dels matelaços per altres calius espontanis. *(Se posa'l cinturó.)* «Que no tens vocació per l'ofici?» me diran. En tinc, però am *tàctica*. Jo soc bombero aficionat. Ni'n soc de naixença, ni m'hi han pujat de petit, ni mai he tingut mestre de bomba. En soc per sobra de salut: vels-hi-aquí. Jo tenia ofici *manual;* era *gremi:* rellotger i casat, per servir-los; i mentres va viure-m la difunta, entre arreglar rodetes i algun disgustet que ella'm donava també rodant per on no havia de rodar, i altres penes fondes de que no'n parlo per no remoure sentiments que ja són a un ninxo de cent duros, els disgustos me provaven. Però va morir l'angel de Déu, vaig deixar els rellotges, i, desde que no sé quina hora es, va agafar-me massa salut, i vinga engreixar-me, i vinga volguer-me aflaquir, i el greix no volguer-ho, i jo no volguer el greix, fins que'm vaig parar i vaig dir-me: «La salut am mida, Josep! Tu abuses de tenir-ne massa: doncs, a rebaixar les viandes». *(Pausa.)*

I com les rebaixaras? Rumia. No menjant? Mai! Alçant pesos? No hi jugo. Baixant-los?

Santiago Rusiñol Obra completa

Tampoc. «Ja ho sé», vaig dir-me tot-d'una. Fes-te bombero, que es digne, que's fa exercici *muscular,* que s'apaguen focs, que se salven persones i viudes reconegudes, que's porta casco, que es un seguit de moviment per les professons i demés, i que, tot fent *humanitaria,* me'n faig a mi, i vice-versa; i, tal dit, tal fet: ja'n soc. Llogo un pis alt, quint, i poso safreig, i aplico'l canó d'una bomba, i bomba que bombaras, fins a convertir el local en un pis de regadiu, en el pis del *propiamente dicho bombero. (S'exireny el cinturó.)* Això sí, jo soc un bombero calmós. Que no'm portin presses; que'm deixin sossegar. N'hi ha que, encara no senten un *pito,* ja hi corren com si no hi fossin a temps. Jo, no. Cada hu té'l seu sistema. No'n pateixo jo del deliri de grandeses. Jo sento'ls tocs, els compto, calculo'l districte, me vesteixo am calma, i prenc les providencies degudes. El cinturó ben estret pel perill del ventre; moltes cordes per lligar... lo que estiga deslligat, àrnica per les cremades, aigua-naf pels que veiem cremar an els altres. Jo, un cop a la casa que's crema, no faig com aquells alborotats, que vinga aigua, i mullar els mobles, i malmetre les alfombres, i tirar pianos al pou. No, senyors: jo arribo, entro al pis, obro'ls balcons perquè surti'l fum, faig sortir la gent per evitar ofecs i altres molesties que podrien sobrevenir am l'incendi, miro

Santiago Rusiñol Obra completa

lo que crema, si ho puc apagar amb aixut ho apago, i sinó faig pujar el canó de goma, l'hi aplico, i bomba que bomba, s'apaga de mica en mica. Ah, *señores!* Si la gota d'aigua arriba a foradar els penyals, què no farà la manguera! Tot es qüestió de tacte! El bombero precipitat no es bombero: es home de mullader; el bombero sossegat, apaga i neteja, calma i cura, i després de l'*ocurrencia* deixa un pis com si hi haguessin fet dissabte. *(El pito torna a tocar.)* Senten? Ja tornen a tocar. El foc es al quart districte. Sempre'ls focs són al quart districte. Un altre, am tant tocar, ja fóra escales avall. Doncs, jo, no. Serenitat! El foc vol serenitat! Que's pensen què serà tant pito? Un foquet de broma, de res; un *amago,* un foc de veinat sense solta. Són focs d'aquells que no'm commouen. Els conec les flames! Són exageracions d'incendi. Hi ha persona que perquè se li crema'l pis ja crida; n'hi ha que aprofiten el *conato* perquè'l *cuerpo* anem allí a fer tertulia; i fins n'hi ha que aprofiten l'accident ocasional per tirar la sogra pel balcó am l'excusa de salvar-la; i, aixís hi tot, n'hi ha que se salven! A mi, per maniobrar am sossego, donguin-me focs d'aparato. Aquí's vol cremar això? Apaguem-ho. Allí's *propaga?* No deixar-lo propagar. Que ara vol caure una biga? Posar-n'hi una a sota. Que ara s'esquerda una paret? Remendo. Que hi ha

aigua? Bombo. Que no n'hi ha? També bombo. Que surt fum? Bufo. Que no'n surt? *Penetro.* Que hi ha victimes a dintre? A despertar-les, i aigua-naf, i sac avall, i totes ne surten fresques i trempades, i amb els ulls més vius que abans de que fossin victimes. *(Se posa'l gec.)*

I, ja que parlem de victimes... veuen aquest quartet d'aquí al costat? Doncs allí n'hi tinc tres de victimes; tres, i totes salvades: un infant que'm vaig trobar en els braços; una senyora, guapa i revinguda, que'ns hi varem trobar tots dos als braços, i un incendiat *interino.* Tres victimes autentiques i verdaderes d'incendi, i això sense comptar-m'hi a mi, que creguin-me que soc el més *victimo. (S'asseu.)* L'*interino* va arribar-me l'endemà d'un foc de res, d'un foc de segon ordre. «Vostè es el bombero d'ahir?» va preguntar-me. «Per servir-lo.» «Es el que va acompanyar un home en camisa?» «Per servir-lo.» «Doncs, l'home en camisa soc jo, i aquí'm té.» «Què vol dir aquí'm te?» «Que la camisa que'm va veure es lo unic que'm queda, i que si no'm vol donar *socorro* 'm mato.» «Home...» «Que'm mato.» «Es que...» «Que'm mato, li dic.» I perquè no's matés de *repenta,* aquí'l tinc interinament ja fa tres mesos i pico. *(S'alça.)* L'infant va ser altra cosa. Me'l van portar en plena bomba. Jo anava fent *filantropia,* vui dir bombant, quan surt un veí de

Santiago Rusiñol Obra completa

l'escala compromesa per l'incendi, se'n ve cap a mi, m'entrega un bulto i em diu: «Salvi això». Jo ho salvo, i'm resulta una criatura. «Els pares s'han cremat,—vaig pensar.—Els trobaras en un llit d'estat de xicranda, amb el breçol al peu del llit. Serà un cas terrible.» Doncs, no, senyors. Res de drama *visual*. Vaig deixar que'l foc minvés, vaig pujar, vaig buscar el quarto del *suceso,* i ni *suceso,* ni quarto, ni xicranda, ni morts, ni cendres. Tot-hom salvat! Res de *huellas,* i jo amb aquella criatura que no sé de qui es, ni si ha tingut pares ni mares; i com que sortia del foc i no podia pas tornar-li, me la vaig tenir d'afillar, i ja tenim criatura a casa. *(Se torna a asseure.)*

En quant a la dòna... no'm bescantin... en quant a la tercera víctima, revinguda i guapa, aquesta no me n'amago, la vaig salvar jo mateix amb els meus braços, i, es un dir-los-ho en confiança, la vaig salvar de gust i am molta honra. Era un foc en un carreró: la bomba no hi passava; el fum... feia molt fum; i jo'm revesteixo de calma, i me n'entro cap al fum. Pujo a un segon pis; allí a un costat, una porta que cremava suaument; enllà, una mosquitera encesa; atmosfera per tot; i en el llit... ai, al llit... ella! Dormia desmaiada, el bé de Déu! Me la miro: blanca, plena, més aviat baixeta; l'abrigo... i ella... res; me la torno a mirar...

Santiago Rusiñol Obra completa

tampoc res; la crido... gira'ls ulls en blanc, jo també... i... ja hi som, fillets meus! Entre'l fum i l'ardencia del foc i la noblesa del salvament, com qui *rapta una Sibina,* me la poso a coll-i-bè, amunt, i enllà, i cap a casa en cotxe, i *nada,* que m'hi caso un d'aquests dies, i per medi de l'incendi ja tinc dòna, criatura i *interino. (Se torna a alçar.)*

Però ara s'han acabat els salvaments, senyors. Apagar, res més que apagar, i que se salvi qui li toqui. Ara... *(Se sent tocar la trompeta dels bombers.)* Ara! Què sento ara? Això es la bomba! Això es la bomba en persona que s'atura! *(Torna a tocar la trompeta.)* Es ella! No hi ha dubte! Com que no's pot cremar res sense la meva presencia, venen a cercar-me en cotxe. *(Obra la finestra i entra una gran fumerola.)* Jesús de Jesús! Valga-m el Cos de Bomberos i la Providencia gloriosa! El foc es a casa! A casa l'adroguer, *señores!* Ve a insultarme a domicili! Però no s'alarmin, que ara veuran maniobrar un bombero! *(Va al terrat i treu una manguera.)* Que pugi, si gosa! Avui soc el primer, ciutadans! Soc el primer d'arribar a l'incendi!

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL MALALT CRONIC

Santiago Rusiñol Obra completa

EL MALALT CRONIC

El senyor Romagosa era un senyor am fortuneta fincada, esposa propria, quatre filles escalonades, i una malaltia cronica.

El senyor Romagosa era espòs, era pare, era proprietari ric; però si hagués hagut de posar un titol a les targetes de visita, que marqués ben clars els seus merits, hi hauria tingut de posar: *D. Pere Romagosa. Malalt cronic, malaltia acreditada, am marca definitiva.*

El ser malalt cronic havia passat a ser pera ell, desde ja feia molts anys, una mena d'ofici, la seva carrera, el seu estament, la seva desgracia i quasi la seva vanitat. Comptava'ls anys de sofriment, an els parents i masovers que volien escoltar-lo, am la fruició guerrera que un veterano am patina conta les seves batalles; explicant els seus dolors matava les hores millor que jugant a la manilla; s'alabava de ser el

malalt més antic del districte, el baldat *decano* i el *champion* de la seva malaltia; s'hauria jugat una finca am qualsevulga altre cronic de qui viuria més temps i de qui patiria més; i de segur que si algún *curandero* dels bons, pel miracle d'alguna herba miraculosa, tot-d'una s'hagués curat de *repenta,* tirant-li la salut per sobre, un cop passada la llum de novetat, li hauria quedat a dintre com una especie de recansa, un si es o no es anyorament de ja no ser aquell malalt cronic de tants anys i de tant credit.

Perquè en quant a cronic, ell era l més cronic que registraven les croniques. Un cas preciós, un cas bonic, un cas de llibre de text, un cas d'academia, un cas medic d'aquells que's passa de mà en mà la facultat reunida en sessió plena i permanent. Ja de noi va pujar amb un esplet de malalties que no se les mereixia; va pendre estat de matrimoni en un *alto* de convalecencia aguda, pera recaure desseguida en plena lluna de mèl; va anar tenint en quatre oasis d'una salut interina aquells quatre regalets de fruit de benedicció; i, un cop tingut el darrer, havia plegat de fer mal, de fer bé i de fer negocis i s'havia plantat de cronic per *secula seculorum.*

Desde aquella hora i moment, i pera començar els estudis, havia estat desahuciat més de vint vegades. Semblava que les consultes hi

tenien un *puntillo* en això de desahuciar-lo. En trobant-se dos metges junts a l'espona del seu llit, ja tenia desahuciament segur; però ell no era home que s'espantés per desahuciament més o menos. Impossibilitat com estava de pantorrilles per avall, tarat de gerrolls per amunt, adolorit del ventrell, ple de vent el pit i els ronyons de sorra, conservava a tot portar una cara saludable de persona satisfeta; tenia un somriure afable de sana resignació; un somriure de *fenómeno* que saluda als visitants que han pagat entrada pera veure-l; un aire de malalt de mèrit, que s deixa ensenyar pera que aprenguin els estudiants de terapeutica, i fins els doctors passats; una cortesia noble, digna i serena, queixant-se am modos i criança, i gemegant am la cordura filla d'aquella gran practica de gemegamenta cronica.

Semblava viure, després de tants anys de patir, pera mantenir la malaltia, pera corsecar la familia i pera burlar-se de la ciencia. Els metges, i fins els *curanderos*, quan l'havien desahuciat, ja no sabien què fer-li. Els uns deien que'l ventrell se li tornava acit com una llimona verda; altres, que era un ram de sang; altres, que no ho era un ram, que era tot un arbre que se li arrelava per dintre, i li feia molça reumatica a les plantes de les mans, dels peus i per tot aon tenia plantes; aquests deien que tenia tots

Santiago Rusiñol Obra completa

els budells capdellats, com una troca embullada; aquests, que's gastava sense solta tot el quarto de la melça; i fins hi havia qui deia que tots els mals li venien de tirar-se pedres al fetge.

Això darrer es lo unic que la seva dòna no creia.

— I que s'havia de tirar, — deia ella, — amb aquest posat que té de viure en un bany-maria! Qui se'n tira soc jo, de pedres al fetge; però, ell? Vaia un, ell! Pateix, no li *quito,* però pateix amb un sossego, amb un ordre i amb una toçuderia que jo crec, Déu me perdoni si peco, que'l dia que no patís ho trobaria a faltar. Ell té l mal, però qui pateix som nosaltres. Creguin-me,—continuava dient,—malalts de mena tant cronica, sofreixen i fan sofrir de tal manera, que jo ho dic moltes vegades: seria millor per tots que Nostre Senyor se l'emportés am tots els coneixements, donant-li una hora ben curta.

— A poc a poc, — contestava l'*interfecte*, entre ai! i ai! — Jo no porto pressa d'anar-men. Jo ja tinc practica a patir.

—Doncs, jo en el teu lloc — deia ella — no voldria patir tant.

— Si no ho faig expressament, — reprenia ell. — Què he de fer, pobre de mi? Morir-me? Morir-me a *les males?*

— Déu nos en guard, — contestava l'esposa. — No vui dir això.

Santiago Rusiñol Obra completa

— Doncs, què? Que no ho veieu que a les bones no hi valen les medecines?

— Perquè t'havem mimat massa. Digues: qui t'hauria cuidat tant, i tants anys, i am tanta *perfidia?* Ai, Senyor! Al pensar que malalts tant cronics serien un gran destorb en el seno d'una familia!

Ell, tot manso: — Jo no ho soc, un destorb?

Ella, am calma: — Ho ets algunes vegades, ho ets sovint, ho ets quasi sempre, ho ets sempre, que no't fas carrec que'ls malalts no tenen dret a malmetre la salut dels que estan bons per cuidar-los.

Pobre cronic! Ho era sempre de destorb! Ho era tant, que no sabien què fer-ne, ni aon posar-lo, ni aont enquibir-lo, ni aon dur-lo. Devegades, distretes am la bugada o donant ordres a la cuina, se'l descuidaven en algun recó de la casa i no l'anaven a buscar fins que'l crit se feia massa pesat; devegades els coixins li queien a sobre i el trobaven mig colgat i esbufegant, com un cadell perdiguer; molts cops el treien a soleiar al terradet, i, distretes, el tancaven fòra, i allí passava hores i hores, prenent banys de sol si'n feia, o de pluja, si plovia; un dia va pedregar, i va rebre tota la pedra; un altre se'l van deixar al bany i va estar en remull cinc hores lo mateix que un peix malalt; i ell, no obstant, am tot i el patir, i el gemec, i els

Santiago Rusiñol Obra completa

banys, i els llamps i la pedregada (encaparreu-se amb els malalts!), ell sempre aquella taleia, aquell gran empenyo en viure, quan tant bé li hauria fet Déu (segons deia ella, am raó) d'endur-se'l d'una vegada a la seva Santa Gloria.

Un empenyo així de patir, tant obstinada perfidia, no la podia alabar cap persona enraonada, perquè, a més del mal de migrança que dava a tots els que l'estimaven, i que no l'haurien volgut veure sofrir més; a més del gasto, que, encara que pagués ell, no se li planyia res, tant i tant va anar allargant, que fins arribava a destorbar el casament de les noies. No podien tocar el piano am tota aquella expansió que necessita l'instrument; havien de cantar a mitja veu—privant-se del desenrotllo—el vals *de las olas,* i fins l'*estrella confidenta;* havien de ballar de puntetes; i quan arribava un pretendent, dels que valien la pena, perquè no vegés tantes llastimes i es retirés enternit, tenien de desar a corre cuita, a darrera d'un *biombo,* o a l'arcova, o a la banyera, o al rebost, o allí aon podien, aquell toçut de malalt, que patia i repatia, i no's cansava de patir, ni de fer patir a la familia, i als *novios,* i als veíns, i als metges, i a tota la parentela, tot per aquell punt de viure sense solta i sense modos.

Allò no's podia aguantar. Que li haurien de dir a l'ultim que feia molt temps que feia nosa?

Santiago Rusiñol Obra completa

Que no ho coneixia am la mirada? Que era just que am tants de merits adquirits al peu del llit fes gruar tant la viudetat a la seva pobra esposa? Que les havia d'enterrar a totes am la seva flema i *patxorra?* Que no li tocava morir-se? Que esperava tanda? Que pot-ser volia estar bo pera anar-sen a la tomba? Que no s'havia tingut prou prudencia? Que no abusava d'aquelles pobres dònes perquè eren debils i docils?

No hi havia més remei: ja que no s'hi ajudava ell, s'havia de pendre un determini. La joventut passava, els *novios* passaven alts, venien els balls de mascares, i allò era un encantament. Ja que ningú's decidia, ni elles, ni'l delinqüent, varen pendre'l determini de tenir l'ultima consulta, i que'ls metges ho resolguessin.

Van anar-hi; i ells, que resolien tants casos d'una manera sobtada, van resoldre lo que resolien sempre en tractant-se d'aquest cas: desahuciar-lo altra vegada, acordant que tenien cronic per anys, que's mediqués la familia pera resistir els sofriments que *Ell* aniria donant-los, i que se'n rentaven les mans. El seu mal era massa cronic pera poder esperar un repente. Curar-lo, no podia esser; deixar-lo de fer patir i que patís la familia, era picar en malalt fred. No hi podia ni la mateixa familia, ni ells, ni totes les medecines, per ignocentes que fossin!

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL MORFINIAC

Santiago Rusiñol
Obra completa

EL MORFINIAC

Estirat sobre un llit imperi, les mans caigudes i descloses, i el cap girat enlaire, semblava que dormia.

Semblava que dormia, però dormia d'una manera extranya, quasi sense respirar, groc com el Sant Francesc de Cano, am les parpelles mig descloses, com si no tingués força pera cloure-les.

De tant en tant movia'ls dits i els fregava lleugerament sobre'l llençol; tenia un tremolor an els peus i tornava a quedar ensopit.

De puntetes, un criat va alçar el tapiç de la porta, i ell, sense moure-s, va signar-li que tanqués un xic més les cortines, i entre aquella claror velada que deixava les parets blanques i els mobles blancs, lleugerament daurats amb ombres blaves, va tornar-se a quedar entre dos somnis.

Santiago Rusiñol
Obra completa

Estava despert i somniava, i somniava amb una claretat completa. Pensava, i pensava sense cap destorb, sense vibracions, sense que ni'l pols li fes nosa. «Ja no 'n volia jo de morfina, — li dictava'l pensament. — De tant que la desitjava no'n volia; però la neuralgia, el metge debil, jo debil, entre'l torment d'avui al suplici de demà, me vaig aplaçar el suplici! Estic perdut, ja ho sé, però dormim, que ja vindrà la mort quan siga hora.»

Va voler dormir, però impossible: no era sòn de dormir, aquella sòn: era l'anulament de la materia, deixant l'esperit a mitja llum, però d'una llum transparent; era lo que deu ser el sòn dels faquirs, l'extasi misteriós de la mort, la claror que vola, iluminant el pensament sense tocar a la carn i als òssos. «La temia aquesta morfina, — anava dient-li la llum, — la temia, com l'home feble tem a la dòna que l'enamora i l'acaba; com les flors deuen tèmer la primavera que les fa esclatar i les asseca; com la papellona'l perfum que li dóna vida i la mata. Sempre m'ha faltat l'energia, i aquest elixir misteriós que ha de dar-me-la, duent-me-la, ha d'acabar per matar-me-la. Tinc trenta anys. Què he fet? Flairar totes les obres dels grans mestres, ubriagar-me en totes les literatures, provar totes les fonts de l'art més pures, i tastar totes les metzines. He entrat

en tots els temples nous, he adorat totes les ruines, he seguit totes les religions, i no he fet lo unic que tenia de fer: produir, parlar, crear, que es lo unic que queda a la terra. No he pogut: m'ha faltat l'empenta; he vist l'obra com la fruita a dalt de l'arbre, i m'ha faltat dalit pera pujar-hi; he vist el sol i m'ha enlluernat; he somniat i no he pogut abastar el somni...»

I, pensant, pensant, com qui veu passar una visió, una gota de suor li anava caient cara avall, i en sentia la fredor i no tenia forces pera treure-la.

«Però, tu me la donaras, morfina, la força! No hi fa res que després me matis. Avui mateix treballaré! Jo hi posaré'l pensament, i tu'm sostindras la mà, si'm vol caure, que tu tens el coratge que'm falta. I quina obra que farem, morfina! Quin fill tindrem tots dos! Quina hermosura! Serà l'obra de trenta anys d'esperar, de voler-te i de no poder-te tenir! Jo te l'explicaré ratlla per ratlla, i tu'm mouras la voluntat, i cada bés teu serà una estrofa, i no hi fa res que m'emmetzinis: si'l fruit ha d'esser hermós, emmetzina-m! Mata la flor, que per això són les flors: pera fer olor i pera desfullar-se. Sí: pera desfullar-se», anava dient. I el somni se li tornava més dolç, i, per fi, ja no era un somni lo que tenia: era l'abraç de l'ideal,

Santiago Rusiñol Obra completa

l'acabament sense dolor, la dominació de lo intangible.

En aquest estat ja podia dirigir-se'l somniar: el dominava, el conduía, el guiava. Si's presentava am ropatge tetric, mig obria'ls ulls i fugia; si era hermós, el detenia i el feia estar amb ell, i el gronxava amorosament i li feia descapdellar totes les ilusions que ell volia. Per un moment era amo de lo que fuig, de lo que rellisca, de lo boirós, de lo impalpable; i, abraçant lo que no's pot subjectar, va adormir-se... de dormir, fins a l'auba de l'endemà, fins que la claror real el va tornar a la nostra vida.

Va redreçar-se sobre'l llit i el mareig li va fer torcer el cap; va aixugar-se la suor, va asseure-s i, mirant sobre la tauleta, li va agafar una extremitut. Ella! La temptadora! La perversa! L'amorosament perversa era allí! Allí, al seu costat! A la vora mateix, vigilant-lo! Què faria? La deixaria estar? Tindria la voluntat de deixar-la? «La tornaré, — va dir-se ell mateix, — la tornaré al doctor. No es meva. La detesto!» va afegir, agafant-la. — I, suant, fret, se la va apropar de mica en mica, i de sobte, pujant-li la sang als ulls, la va rebotre per terra, llençant-la amb el mateix condol que's llencen les flors marcides que's troben a dintre d'un llibre, d'una dòna falsa i malehida.

«No! Vui ser sol! Sol treballaré, sol aniré

aon tingui d'anar! No'm dominaras! T'ho juro! No he de deixar-me dominar! Me cuidaré la voluntat, i ella serà la que m'ajudi, que sempre ha sigut la voluntat, enten-ho, la que ha fet les obres fortes! Me'n vaig, —s'anava dient.— Sí... Me'n vaig... —I no's movia. —No hi puc estar en aquest ambient de malaltia. No puc...» I no's movia; no's movia; no's podia moure. Li era un impossible'l moure-s! Semblava talment que un iman misteriós el tenia allí clavat; que una temptació desconeguda'l detenia; que l'infern hagués trobat un nou poder pera destruir els intents de l'home. Vuit cops va anar de la porta a la taula, de la taula al balcó, del balcó a la porta, sense gosar cridar socors per por de que'l socorreguessin; sense gosar mirar a terra, an aquell recó d'alfombra en que estava amagat l'escorsó, tement-lo, volent-lo, tremolant, cercant lo que no havia perdut; fins que a l'ultim va tirar-se sobre'l llit, i desde'l llit, més que mai, la vista va clavar-se-li en aquell trocet de vidre, que brillava allí arrupit, am colors de flor verinosa, am reflexes de salamandra, amb irisacions d'arc-iris i lluentors de coleòpter; i, alçant-se de moment, d'un salt va cullir la serp d'allí terra, i va fugir mirant endarrera, lo mateix que si l'hagués robada.

Santiago Rusiñol Obra completa

L'endemà escrivia i escrivia sol, sense morfina, per la propria voluntat. Dues hores d'escriure d'esma, omplint quartilles i més quartilles, sense llimar-les, sense estilisar-les, a corre-ploma, com si no volgués saber lo que escrivia, i anant endavant, endavant sobre la blancor del paper, lo mateix que si fos un desert de glaç que s'hagués proposat passar-lo, atravessant les soletats i mirant no més a l'altra banda. Semblava que no's pogués parar, que no's volgués parar, que no volgués mirar el rellotge, que esperés i temés una hora que s'apropava, i que la desitgés, tement-la; a mida que l'agulla voltava, el desig semblava voltar-li am l'agulla; hauria volgut parar-la i hauria volgut fer-la córrer; hauria volgut que s'hagués parat ella mateixa; que fos el temps que s'hagués parat; i com que'l temps no s'atura, ell volia aturdir-se escrivint, escrivint tant depressa com podia. Va arribar un moment que la ploma corria sola, com si la guiés un esperit, l'esperit de la voluntat, l'ànima amiga, lluitant am l'ànima del rellotge; però aquest seguia impassible, i el cos anava defallint. Quant més anava fent camí, menos el seguia la mà; i quan va atravessar aquella hora tant desitjada com temuda, el temps va caminar més que mai, i la mà va caure rendida.

Desesperat, excitat, neguitós, «No pot ser,

Santiago Rusiñol Obra completa

—va dir.—Impossible!» I va treure l'amorosa vespa, i va donar-se la picada.

Una foguerada de vida li va anar corrent totes les venes, pujant, pujant fins als polsos, i un delitós bany de calma'l va deixar asserenat, placit, segur d'ell mateix, com si l'arc de Sant Martí se li hagués posat sobre'ls polsos. Va llegir lo que havia escrit, i una a una, fent la crítica de la seva obra, va anar esquinsant les quartilles. Ell, l'home refinat, l'escriptor exquisit, el que ajuntava en una plana'l misticisme d'en Verlaine am les sonoritats d'en Mallarmé i la força d'en Baudelaire, havia escrit trenta quartilles de prosa folletinesca, vulgar, fins indigne. Però, ara, amb ella, am l'enamorada maligna, am la sirena perversa, am la dolça enamorada, enganyadora, n'escriuria una de plana, una sola, però l'escriurien tots dos, mirant-se fit a fit, besant-se, emmetzinant-se, pervertint-se. I, guiat per la sirena, en va escriure una d'impecable, esplendida i serena, però li va costar deu anys de vida.

Després de la reacció va venir altre cop l'ensomniament, i tirat a sobre'l llit, com sempre, va girar un full en el llibre dels seus somnis, i va continuar la lectura: «Ja no't deixaré, morfina: ja soc ben teu; ja'm tens ben teu; ja, encara que volgués, no podria. Ja sé que'm tens de matar, que m'aniras matant de

mica en mica; però, i els consols que'm donaras, que no'ls pagaria morint-me cent cops, mil cops en els teus braços, si mil cops volguessis matar-me? Me faras patir molt, ja ho sé, però moriré besant-t'he, adorant-t'he, idolatrant-t'he. I com més mal me vagis fent, menos me podré passar de tu; com més aprop de la mort me portis, més et voldré a vora meu; com més me deixis sense vida, més vida vindré a demanar-te, que tu la tindras la meva, i te la quedaras quan tu vulguis», deia la plana que llegia. I aquell cop va tancar el llibre, sense lluita, entregat, vençut, no volent ja fer cap més esforç pera lliurar-se de l'encantadora vibora, no més demanant-li una cosa: que l'ajudés a acabar l'obra.

D'una picada va passar a dues; de dues, a tres, a quatre, a no comptar-les, a deixar-la picar quan volia. Com havia sospitat, com més verí, més consol, i pera més consol, més verí. Com més anava entregant-s'hi, més necessitava d'ella; com més anava estrangulant-lo, més volia ser estrangulat; com més bevia, més set: era la mort que l'anava acabant fent-lo viure.

Va arribar un moment en que ella estava cansada d'ell; que ja era seu; que'ls besos que

li donava eren frets; i que ell volia més metzines, i que ella ja apartava'ls llavis. L'obra no més estava a mig fer i la mort a molt més de mig camí. Magre i de color de terra cuita, amb els ulls vidriosos i fondos, no esperava més que l'instant de posseir-la pera tornar-ne esperar un altre moment; i sempre un altre, sense repòs i sense fre, am l'ansia eterna de no calmar mai els seus desitjos. Ja tenia'l cos somort, i no més li vibrava l'esperit, apagant-se i encenent-se amb engunies mai satisfetes. De la plana que escrivia cada dia, va passar a no més escriure una estrofa, i de l'estrofa á la linia. Ja la terrible companya no més el guiava un moment, un moment d'acariciar-li'ls cabells i els polsos, i de fugir quan més la volia.

Va arribar a sentir-se boig, a tenir la claretat de veure-s anar enfonsant, de veure la raó que'l deixava i no tenir esma de cridar-la, i perdent la força... de la força; va arribar a deixar-se portar dels metges i dels amics a l'esforç suprem pera salvar-se: deixar-se tancar en la seva cambra, sol, sense ella, sense que li deixessin entrar encara que's moris cridant-la.

Lo que li va passar un cop tancat, s'hauria d'escriure am fel negra i no am tinta. Tots els torments de l'Edat Mitjana, tots els mals que l'infern envia pera fer-nos provar els que esperen; tots els neguits d'una agonia que,

Santiago Rusiñol Obra completa

sent agonia, no acaba, serien febles pera explicar-ho. Li va semblar que'l tiraven al mig del mar i que no sabia nedar; que havia de baixar a un fosso d'una torra immensa i rellisc cosa anant-se sostenint am les ungles; que l'havien penjat a sobre d'un gran avenc, sostenint la corda am la boca si no volia estimbar-se. Primer la suor; de la suor a la febra: una febra freda que feia córrer el pols gelant-lo; de la febra a la sed: una sed que li feia somniar estanys d'aigua podrida pera beure-hi; després, el fetge inflant-se i rebotent com si volgués fugir del cos; després, la cremor en un punt del front; i, per ultim, el tremolar, un tremolor dels cabells, dels ulls, dels dits, de les dents; un tremolor de nit i dia; un tremolor que ell sabia que li havia de durar mesos sense parar, i a totes hores, i sempre! «Vine, —cridava a la morfina.—Vine a matar-me! Si has estat cruel, sigues compassiva! Mata-m! T'ho prego! T'ho demano! Més m'estimo morir am tu que viure! Obriu-me, per Déu, que no vui curar! Obriu-me! Obriu-me!» I, udolant com un condemnat, volia rebotre-s per les parets, i queia, i demanava socors i no'l volien escoltar, i cridava, i les parets eren com sordes; i arrencava'l paper am les ungles, i les ungles se li doblaven; i voltava com un lleó... sabent, Déu del cel, que amb una fiblada, amb una sola fiblada de la verge

Santiago Rusiñol Obra completa

malehida, trobaria'l consol i la calma; i ni la podia tenir, llamp de l'infern, ni matar-se.

Un moment, com si li caigués un raig d'esperança, replegant totes les forces, va alçar-se, va córrer a la llibreria, va treure un llibre, el va obrir i, tremolant com l'argent-viu, allí, en un recó, hi va trobar un paquet de morfina. Mai el sol, caient sobre d'unes ruines, ha portat tanta llum d'or com la que li va caure a la cara; mai el cel ha tingut tanta claror. Tota la va pendre, fins a la darrera engruna, fins a la darrera polsina; i, quan va tornar-li la força, am tota l'empenta d'un llamp i tota l'energia d'un boig, d'un cop de desesperat va tirar la porta a terra i va fugir d'aquell presiri.

Va fugir, però va haver de tornar-hi aviat, va haver de tornar-hi... pera morir.

Ple de tumors, ple de llagues, i ja no trobant en el seu cos per ont infiltrar-se la mort, per les mateixes llagues, li entrava.

Ja dormia, morint-se de dormir; ja no tenia voluntat no més que pera no tenir-ne; i mentres ell s'anava acabant a poc a poc, a poc a poc, l'obra, la seva obra, servia allí sobre la taula pera embolicar morfina.

Santiago Rusiñol
Obra completa

L'HOME QUE'S MORIA

Santiago Rusiñol
Obra completa

L'HOME QUE'S MORIA

Quan jo era noi, me'n recordo com d'un darrer terme molt llunyà, un dia passava per un carreró, i al peu d'una entrada ronega hi havia un grupo de gent que volia entrar-hi i un municipal que'ls contenia.

—Què hi ha?—preguntaven els passants.

—No res,—deia algú.—Un home que s'està morint.

—I de què?—preguntava algú altre.

—No se sab, però s'està morint.

Am la curiositat de noi, vaig entafurar-me per entre'ls colzes i les cames de la gent, vaig passar per sota del municipal, vaig entrar a l'entrada i vaig poder arreplegar un bon lloc pera presenciar l'espectacle.

Realment allí en els graons, am dos d'altres que'l sostenien, hi havia un home que's moria.

Santiago Rusiñol Obra completa

Era magre com una momia, estava groc com una figura de cera vella, tenia'ls ulls tancats a dintre de dos grans plaques moradenques, un nas prim d'agonitzant, amb els narins inflats i tremolosos; l'havien descordat i se li veien les costelles com les d'un santcrist de sepulcre; i duia'l cap lligat amb una bena, i el cos cobert am roba bruta.

Tots se'l miraven i no sabien què fer-li. L'havien posat tot xop de vinagre i esperaven un final: o que's despertés o que's morís; però ni's despertava ni's moria.

—Pot-ser ja ho es de mort, —deia un.

—No encara, però no pot trigar.

—Però, i de què mor?

—Aneu a saber... S'ha mort d'això, de que deu haver arribat la seva hora.

—Pobre home! —deien tots.

—Per lo que devia fer en aquest món! —deia un altre.

—Miseria! Que no ho veieu que tot es miseria? Tant de bé li fa Déu que se l'emporta.

I mentres Déu se l'emportava, també se l'en va emportar la camilla. Dos homes amb uniforme'l van cullir, van alçar-lo, van destapar la cortina, i, un tenint-lo pel cap i l'altre pels peus, «a dintre», van dir, ficant-lo en aquella tomba transitoria, i se'l van emportar carrer avall amb el municipal al darrera.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Aont el deuen portar, —vaig pensar jo.

—A la casa de *socorro* a morir-se, —vaig sentir que deia tot-hom.

I vaig veure com duien un home a morir-se.

Al cap de temps, també en un carreró i a la mitja llum dels fanals, vaig veure un home que caminava apoiant-se per les parets; que anava tambalejant, que de tant en tant s'aturava a pendre aire i seguia la seva via, i de moment no'n vaig fer cas. Seria un de tants que s'arroceguen per les viles, i que si no's deixen caure a terra es perquè la gent no'ls trepitgi; però quan el vaig tenir més aprop i la llum del fanal va iluminar-lo, va semblar-me que somniava. «Es *aquell*, —vaig pensar; —es aquell home que's moria; aquell que vaig veure dur a morir anys endarrera.» I em vaig fregar els ulls pera creure-ho, i vaig seguir-lo pera convence-me'n.

Duia'l mateix mocador brut lligat als polsos i extrenyent-li'l front com allavores; estava tant groc com aquell dia; portava la mateixa roba; tenia'l nas tant prim com sempre, amb el mateix tremolor a les ales, i era'l mateix agonitzant, però caminant parets enllà, cami-

nant a les palpentes per la vida, pels carrerons i per la fosca.

«Pot-ser demana caritat», vaig pensar, però no deia res a ningú. No eren diners lo que demanava: aire, aire que cercava aturant-se i obrint els pulmons tant com podia. Pot-ser es cego? Però vaig veure que de dintre les taques moradenques n'obria dos ulls immensos, negres com la mort i humits de llagrimes de febra, que brillaven com focs follets a dintre d'aquella calavera. Pot-ser no sab aon va? Prou que ho sabia aont anava!

Anava com perdut, però anava dret, guiat per un sol pensament que l'halenava a caminar. De tant en tant s'aturava, s'extrenyia'ls polsos i seguia; aixecava'ls braços i obria la boca enlaire pera rebre un nou halè de vida; i seguia, seguia sempre. Seguia, ja no podent-se portar més, tement que'ls genolls se li dobleguessin, que'l cos li caigués desplomat com un pilot de carn morta.

Un cop va treure-s una aigua, un cordial, i va mullar-se'ls llavis; més lluny va estar-se una gran estona parat; més enllà, com fent un esforç, tremolant com una fulla, va caminar molt més depressa; i, per ultim, a la porta de l'hospital va aturar-se, va senyar-se i va entrar a dintre.

I per segona vegada vaig pensar: «Ja no'l veuras més: va a morir-se».

Santiago Rusiñol Obra completa

Doncs encara'l vaig tornar a veure. Una vegada, al cap d'anys, va semblar-me veure passar una silueta que no'm vaig poder creure que fos ell... i va ser ell. Un dia'l vaig tornar a veure al moll, sempre agonitzant: mirava'l mar, i tal vegada a dintre d'aquell cap embenat hi van tremolar idees suicides; un altre'l vaig trobar al cementiri apoiant-se de ninxo a ninxo; i, per ultim, un dia que jo pintava en els afòres, el vaig veure ajegut en un solar; i estava tant erm, tant magre, tant cadaveric, que, a no ser ell, hauria cregut que era un mort que l'havien llençat entre les pedres.

Extès al sol, no feia'l més petit moviment, ni'l cor li anava, ni li quedava esma de treure-s les mosques i les formigues, que semblava que l'esperessin. Semblava Job sofrint la darrera prova, un sac tirat a les escombreries, un leprós allunyat dels homes.

Vaig acostar-m'hi a preguntar-li què tenia.

—Què tinc?—va dir-me fent un gran esforç pera parlar, i mirant-me fit a fit, am les mans posades a terra.—Tinc que'm moro... que'm moro... i no acabo de morir-me.

—Home...

—Sí... sí... Tal com me veu... jo... vaig néixer per morir, però no, com tot-hom, per

morir un dia, sinó... per morir cada dia... cada hora... sempre! Perquè'm moria a casa... sense mai acabar-me de morir... van dur-me a l'hospici... Per lo mateix es per lo que'm devien treure; i per lo mateix... sempre... sempre... m'han tret per tot arreu ont he anat. M'han fet moltes caritats, moltes; me les han fet creient-se pagar-me la caixa; m'ha socorregut molta gent... creient que era 'l darrer socors; i per tot m'han tret per lo mateix, perquè... tardava a morir-me. Als hospitals, al començament, esperaven; però com que no hi havia sala per mi, me treien, per poder fer lloc als que's morien més depressa; als hospicis... no s'hi va per morir: s'hi va... per viure... i jo tampoc hi tenia lloc; i als asils... se desesperaven... perquè no sabien què fer-me. Què tinc? No ho sé. Una agonia... una agonia que m'ofega... i que no m'acaba. El frec de la mort que sempre tinc al costat i... no se m'emporta. Pot-ser el castic d'haver nascut, o de no haver-me sabut matar. El castic d'haver-me equivocat, d'haver nascut per... mort... i viure... Però avui moriré. Deixi-m. Cada dia ho crec i mai arriba; però avui sí, avui tinc com una sòn... com una sòn... de morir-me.

«Moriu de gust», me va venir als llavis pera dir-li. I el dir-li hauria estat pietat.

Am quin gust hauria mort aquell home!

Santiago Rusiñol
Obra completa

EPILEC

Santiago Rusiñol
Obra completa

EPILEC

Ja acabem, estimat lector.

Ja acabem, no perquè'ls aucells s'acabin, que, a tenir tu paciencia pera anar veient els que't mostrés, i a tenir jo voluntat de coleccionar els que coneixo, ni arrancant-los totes les plomes en tindria prou pera escriure-ls.

Compta no més que, d'aucells de fang, com te deia, tots ho som, poc o molt, i que no més t'he presentat els que hi tingut més a la vista; compta que no hi ha ningú que no esperi més de lo que alcança; que sempre mirem a l'esquerra'ls que caminem a la dreta; i compta que ja'n podem portar de fang: l'esperit no's cansa mai de voler correr, i sobre tot de volar vers les clarors més enceses aon se pugu cremar les ales.

Mira tots els ideals, i n'hi veuras un gran vol que'ls volten, que roden, que's marejen, que allarguen les mans pera haver-los i que no'ls poden

Santiago Rusiñol Obra completa

haver; contempla tots els turonets en que hi faci un llumet de gloria, i en veuras a mils que hi pujen, que s'enfilen, que s'hi arrastren i que cauen a mig camí; mira'l desert d'arenes d'or més desolat de la terra, i el veuras ple de caravanes que hi van a cercar la fortuna, i que cauen assedegats abans d'arribar a l'altra banda; i observa totes les grans coses, i veuras que'n fructifiquen totes les fruites de manies, i totes les preocupacions, i totes les esperances bojes.

Són comptats els que en el món no s'equivoquen. Són tant comptats, que jo no n'he conegut cap, i em temo que tu tampoc. El que ha nascut pera anar a peu, té cotxe i acaba mort de feridura; el que tindria d'anar en cotxe, té de caminar, i en comptes de cotxe du crosses; el que ha nascut pera rodar món, se troba molts cops apotecari, i té d'estar-se a la botiga, i el que s'hi estaria content corre per les carreteres, portant la pols de poble a poble i la tristor per tot arreu. El que es valent se fa canonge, i el que seria canonge's troba amb un sabre a les mans que li fa més nosa que servei. He vist pintors pescant am canya, pescadors faltats de paciencia, impacients fent de caligrafs, caligrafs fent d'arquitectes, i arquitectes fent de manobra. Els uns voldrien viure molts anys i es moren al començar a viure; els altres voldrien morir-se i no hi valen ni'ls naufragis ni les pestes; els que voldrien casar-se, no'ls volen; els que'ls voldrien, han fet vot

de solteria; *els que senten vocació pera viudos, tenen la dòna vividora; i el que voldria fer una mort voltat de tota la família, ha de morir com els goços; i tots, i tot-hom, els uns i els altres, i els de lluny, i els d'aprop, i els de més enllà, d'una manera o altra s'equivoquen.*

He conegut un picador, trepat de ferides dels toros, que un dia que tenia neuralgia no va voler una injecció de morfina perquè li va fer por la punxada; sé un anarquista dels que ho volen destruir tot per l'enginy de la dinamita, que quan trona se té d'amagar entre'ls matelaços i no pot veure'l Don Juan Tenorio *pel tiro al Comendador; sé un inventor que té odi a les matemàtiques, un autor dramàtic que no pot sofrir la llum del gas... i en cambi conec un* hermano terrible, *que n'es tant i tant de* terrible, *que's deixa governar pels fills, per la dòna i pels parents; un clown que està per la vida metòdica, un notari que té l'afany del desordre, i una llista interminable de gent que treballen com a negres pera poder arribar a descansar... treballant per la seva idea.*

El ser ambiciosos en fa la seva desgràcia, però també la seva força. Si'ls hi dona per ser braus, volen ser més braus que tot-hom, per garrotades que'ls costi; si per faltats de salut, volen tenir els mals més triats, i haver sofert més que ningú; si tiren per originals, se disfracen fins el pensament; si per martirs, se deixen atormentar amb un somrís

Santiago Rusiñol Obra completa

d'agrait; i tot allò que no tenen, i que es lo que voldrien tenir, els fa fer mil provatures, sempre amb la deria al davant, que com corre quan ells caminen perquè la porten a sobre, no la poden atrapar ni fent-se malver les cames.

Això sí, d'entre aquests equivocats, d'entre aquests aucells sense plomes, en surten els verdaders aucells, els grans homes, els que han saltat la tanca dels mansos i no han passat la ratlla dels bojos, els que'n diuen desequilibrats quan s'erren, i genis el dia que encerten. L'home pitjor que hi pot haver es l'home que mai s'equivoca, perquè es l'home ruinari. El que no camina, no cau; el que no fa bullir el cervell, no s'escalda; el que no pensa, no s'erra; però aquests no compten en el món. Són homes pera reproduir-se, homes de cria, indispensables, es veritat, pera la propagació de l'especie, però que deixarien el planeta com el dia que va néixer.

En cambi, els ratés *de la vida són la llevor de les grans coses. Sense ells, tantes provatures que han passat a ser coses hermoses no s'haurien inventat; sense'l seu dalit de conèixer, de provar, de cambiar de posició, no hi hauria moltes coses utiles que han aprofitat els* practics. *Ells són com aquells pobres conills que'ls proven totes les vacunes pera bé de l'humanitat: són la llevor de les idees, el camp dels experiments, i són bons: per un de dolent que n'hi hagi, n'hi ha mil de* bones persones, *que l'home que té una taleia no li queda tant temps de*

fer d'home; i quan menos en fa, més s'hi guanya.

Són bons, i, com te deia al començar, i com hauras reparat, són tristos o alegres, segons per la cara que's miren. Si s'agafen en serio, fan riure; si us voleu riure d'ells, fan tristesa; si'ls escolteu quan descapdellen la seva troca d'ilusions, teniu ganes de burlar-vos-en; però si voleu riure's-en, la seva rialla us atura, i rieu de no haver rigut, i us agafa pietat de riure, i, a tenir ales pera vendre, els en regalarieu un parell pera que poguessin volar cap el camí dels seus somnis.

Els seus somnis! Pot-ser es millor que ho siguen de somnis. La vida es curta o llarga, segons lo que en ella se somnia. Si's persegueix una ilusió, i l'ilusió va corrent, i l'home corre darrera, pot-ser no's consegueix mai, però s'hi arriba molt més depressa al cap-d'avall de la ruta; però si no s'espera res, mai s'hi acaba de ser. El que's creu obtenir alguna cosa l'endemà, mai es vell: l'esperança no deixa envellir an els que'n tenen; el que no té fe en lo que vindrà, ja pot morir al mateix dia, que ja l'ha acabada la vida.

Així, doncs, fent pietat o fent alegria, Déu ens faci aucells de fang amb un bon floret d'ilusions que no s'estronquin ni un moment. No hi fa res que'ns enganyem. Que més engany que les veritats que podem arribar a saber!... No hi fa res que'ns diguin maniatics: el que'ns ho dirà voldria ser-ne; no hi creguem en l'equilibri, que l'equilibri es la

Santiago Rusiñol Obra completa

mort, i ser aucell de fang, am fang i tot, es viure, més ben dit, es vida, es lo que distingeix la vida.

Am fang sol no podriem néixer, i amb ales no més no creixeriem; el fang es lo que'ns lliga a la terra: l'esperit es lo que'ns deslliura; el fang torna fang: l'esperit... aon va l'esperit? Ai! Duem massa fang pera saber-ho!

Santiago Rusiñol
Obra completa

TAULA

	Pàgs
Al lector	7
L'infant-prodigi	13
El bon «policía»	29
El descreient	51
L'americano	61
El senyor Cupons	71
La poetisa	83
El tenedor de llibres	95
L'incomprès	107
El tenor	117
El torero	131
L'home dels goços	143
L'estudiant	159
El senyor Pamies	167
El prestidigitador	181
En «Corrientes»	193
El somni de l'inventor	205
L'artista	211
El cornetí	231
L'optimista	245
El bomber	261
El malalt cronic	271
El morfiniac	281
L'home que's moria	295
Epilec	303

Santiago Rusiñol
Obra completa

OBRES DEL AUTOR

Impressions d'una excursió al Taga. (Agotada.)
Desde el Molino, illustracions de R. Casas. (Agotada.)
L'Home de l'orga, monoleg. (Agotada.)
Andalusia vista per un català, conferencia. (Agotada.)
Discurs llegit en els Jocs Florals de Granollers) (Agotada.)
Anant pel món. (Segona edició.)
Impresiones de arte, illustracions de Zuloaga, Mas i Fontdevila, Oller i Rusiñol. (Agotada.)
Oracions, illustracions de Miquel Utrillo, musica d'Enric Morera.
Els Caminants de la terra, poema en prosa. (Agotada.)
Fulls de la vida, illustracions de R. Pichot. (Agotada.)
L'Alegria que passa. (Agotada.)
El Jardí abandonat, quadro poematic en un acte, musica de Joan Gay.
Teatre: *L'Alegria que passa*, *El Jardí abandonat* i *Cigales i Formigues,* musica d'Enric Morera i de Joan Gay. (Agotada.)
Llibertat!, comedia en tres actes.
Mis hierros viejos, conferencia.
Discurs llegit a Sitges. (Agotada.)

Santiago Rusiñol
Obra completa

Els Jocs Florals de Canprosa, comedia en un acte (Agotada.)

El Poble Gris. (Agotada.)

El Malalt Cronic, comedia en un acte.

El Prestidigitador, monoleg. (Agotada.)

Feminista, monoleg.

El Bon Caçador, monoleg. (Agotada.)

El Sarau de Llotja, monoleg. (Agotada.)

D'aquí i d'allà. (Segona edició.)

L'Heroe, drama en tres actes. (Tercera edició.)

El Pati blau, idili dramatic en dos actes. (Agotada.)

Desde el Molino. Impresiones de arte (un volum).

Jardins d'Espanya.

El Mistic, drama en quatre actes. (Tercera edició.)

Els Punxa-sarries, sainete en un acte.

El Bomber, monoleg.

La Nit de l'amor, drama liric en un acte. (Segona edició.)

Aucells de fang.

Festa modernista del Cau Ferrat.

El Jardín abandonado, traducció de M. Sarmiento.

¡Libertad!, traducció de J. Benavente.

El Pueblo gris, traducció de G. Martínez Sierra.

El Místico, traducció de J. Dicenta.

Hojas de la vida, traducció d'E. Chavarri.

El Prestidigitador, traducció de Vital Aza.